

TÜRKİYE
YÜZYILI

2023 YILI ZEYTİN SEKTÖRÜ RAPORU

Ağustos 2024

Esnaf Sanatkârlar ve Kooperatifçilik
Genel Müdürlüğü

<https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/>

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı

Ağustos 2024

İletişim:

T.C. Ticaret Bakanlığı

Dumlupınar Bulvarı No: 151

06800 Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 204 7500

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında Ticaret Bakanlığı'nın yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazara aittir.

Yazarlar:

Daire Başkanı Çilem ÇATALBAŞ

Ticaret Uzmanı Didem BAYKARA

İÇİNDEKİLER

1-GİRİŞ.....	4
2-DÜNYADA ZEYTİN SEKTÖRÜ İSTATİSTİKLERİ VE MEVCUT DURUM.....	6
A-DÜNYADA ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ.....	6
A.1.Dünyada Zeytinyağı Üretimi.....	6
A.2.Dünyada Zeytinyağı Tüketimi.....	7
B-DÜNYADA ZEYTİNYAĞI DIŞ TİCARETİ VE DENGE.....	8
B.1.Dünyada Zeytinyağı İhracatı.....	8
B.2.Dünyada Zeytinyağı İthalatı.....	10
B.3.Dünyada Zeytinyağı Arz-Talep Dengesi	12
C-DÜNYADA SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ.....	13
C.1.Dünyada Sofralık Zeytin Üretimi.....	13
C.2.Dünyada Sofralık Zeytin Tüketimi.....	14
D-DÜNYADA SOFRALIK ZEYTİN DIŞ TİCARETİ VE DENGE.....	15
D.1.Dünyada Sofralık Zeytin İhracatı.....	15
D.2.Dünyada Sofralık Zeytin İthalatı	16
D.3.Dünyada Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi	17
3-TÜRKİYE'DE ZEYTİN SEKTÖRÜ İSTATİSTİKLERİ VE MEVCUT DURUM.....	19
A-TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ.....	19
A.1.Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Üretimi.....	19
A.2.Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Tüketimi.....	22
B-TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN DIŞ TİCARETİ VE DENGE.....	23
B.1.Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin İhracatı.....	23
B.2.Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin İthalatı.....	27
B.3.Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi	28
C-PİYASA FİYATLARI.....	29
D-ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİNDE ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMELERİ	30
E-TARIMSAL DESTEKLER.....	31
F-ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİNDE LİSANSLI DEPOCULUK UYGULAMALARI.....	33
G-ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN İŞLEME TESİSLERİ.....	34
H-SEKTÖRDEN ALINAN TALEPLER.....	35
4-ULUSLARARASI ZEYTİN KONSEYİ FAALİYETLERİ.....	37
5-SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	41
6-KAYNAKÇA.....	42

1. GİRİŞ

Zeytin ağacı (*Olea europaea*), kökeni 6.000 yıl önce Doğu Akdeniz'e uzanan, dünyada yetiştirilen en eski ağaçlardan biridir. Zeytin ve zeytinyağı, insanlık tarihinin en kadim tarım ürünlerinden biri olarak binlerce yıldır medeniyetlerin beslenmesinde, kültüründe ve ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Sıvı altın olarak da anılan zeytinyağı, tarihsel önemi ve zeytin ağacının barış, bilgelik ve refahın sembolü olması ile birlikte Akdeniz bölgesindeki Türkiye, Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi ülkelerin geleneklerine, kültürlerine ve ekonomilerine derinden gömülüdür.

Zeytin ağaçlarının coğrafi dağılımı, büyümeleri için ideal koşulları (ılıman, yağışlı kışlar ve sıcak, kuru yazlar) sunan Akdeniz iklimi ile yakından bağlantılıdır. Üretici ülkeler için ekonomik ve sosyal açıdan önemli ürünlerden biri olan zeytin ve zeytinyağı aynı zamanda Akdeniz'i simgeleyen bir kültürün de parçasıdır. Bugün Akdeniz havzası, küresel üretimin ortalama %95'ini karşılayarak zeytin üretiminde dünyanın önde gelen bölgesi olmayı sürdürmektedir. Zeytin yetiştiriciliği, zeytinyağı tüketiminde farkındalığın dünya genelinde artması ile birlikte geleneksel üreticilere ek olarak Kaliforniya, Güney Afrika ve Güney Amerika'nın bazı bölgeleri gibi benzer iklime sahip diğer bölgelere de yayılmıştır.

Bu rapor, zeytin ve zeytinyağı üretimine ilişkin cari verilerin yanı sıra tüketim, ithalat ve ihracat verilerini de ele alarak sektörün gerek ülkemizde gerekse dünyadaki eğilimlerini inceleyerek mevcut durumu analiz etmektedir. Ülkemizin zeytin ve zeytinyağı üretimi ve ticaretindeki rolü ve performansı, uluslararası kıyaslamalarla birlikte detaylandırılarak sektörün genel yapısı incelenmiştir. Türkiye'nin sektördeki ticaret ortakları, uluslararası ticaretteki rakipleri ve güçlü olduğu ürün grupları da bu rapor içerisindeki incelemelerde yer almaktadır. Ayrıca ülkemizin zeytin sektörünün dünya ticaretindeki yerini güçlendirmek, zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin uluslararası ticaretinin düzenlenmesinde daha fazla söz sahibi olmak ve dünya standartlarına uyumumuzu desteklemek amacıyla üye olduğumuz Uluslararası Zeytin Konseyi (UZK) faaliyetleri kapsamındaki çalışma ve kazanımlarımız da raporun son bölümünde ele alınmaktadır.

Ülkemizde gerek sektördeki teknolojinin gelişmesi gerekse Tarım ve Orman Bakanlığının çalışmaları sonucunda son 20 yılda zeytin ağacı sayısında %100'e varan bir artış sağlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, zeytin ağacı varlığımız 2000'li yılların başında 100 milyon adetken son dönemlerdeki dikimlerin etkisi ile 2023 yılında 202 milyon âdete yükselmiştir. Ülkemizde Ege ve Batı Marmara Bölgeleri başta olmak üzere Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde de zeytin üretimi dikkat çekici boyuttadır. Ülkemizde, son 5 yılın zeytinyağı üretim ortalaması yaklaşık 250 bin ton, sofralık zeytin üretim ortalaması 450 bin ton ve yağlık zeytin üretimi ortalaması ise 1 milyon 377 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye' de yaklaşık 400 bin zeytinci aile işletmesi mevcut olup sektör ülke tarımının %3,2'lik dilimini kapsamaktadır. Bunların %12'si Tarış Zeytin ve Zeytinyağı Birliğı ve Marmarabirlik ortaklarından oluşmaktadır. Bünyesinde 30 kooperatif bulunan Tarış Zeytin ve Zeytinyağı Birliğı 19 bin 236, bünyesinde 8 kooperatif bulunan Marmarabirlik ise 27 bin 887 üretici ortağı sahiptir.

Son yıllarda dünyada sağlıklı ve dengeli beslenme alışkanlıkları yanında uzun yaşama olan ilginin de artması, insanların zeytin ve zeytinyağı tüketimini arttırmıştır. Ancak, zeytinyağının toplam tüketilen tüm sıvı yağlar arasında oranı yaklaşık %2 civarındadır. Tüketim düşüklüğünde zeytinyağının diğer yağlara göre daha pahalı olması kadar tüketici alışkanlıkları ve farkındalık eksikliği gibi nedenler de yer almaktadır. Ülkemizde bu değerlere bakıldığında yıllık ortalama 3 milyon ton bitkisel sıvı yağ tüketiminin yaklaşık %6'sına denk gelen bir zeytinyağı tüketimi

mevcuttur (yıllık 200 bin ton). Dünyanın en büyük zeytinyağı üreticisi olan İspanya'da ise bu rakamlar yıllık ortalama 1,9 milyon ton bitkisel sıvı yağ tüketimi ve 550 bin ton (%28) zeytinyağı tüketimi olarak gerçekleşmektedir.¹

Ülkemiz potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda önemli tarımsal ihraç ürünlerinden biri olan zeytinyağında, sektörün talepleri de değerlendirilerek kalite ve miktar artışı sağlanabilir. Özellikle yüksek gelir grubuna dahil ve dünya zeytinyağı ithalatında önemli yere sahip olan ülkelerde zeytinyağına olan talep artışından faydalanarak, katma değeri yüksek bu tarım ürününde Türk zeytinyağı markasının algısını güçlendirmek ve dış ticaret gelirimize katkı sağlama fırsatından yararlanılabilmektedir.

¹ Uluslararası Zeytin Konseyi

2. DÜNYADA ZEYTİN SEKTÖRÜ İSTATİSTİKLERİ VE MEVCUT DURUM

A. DÜNYA ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

A.1. Dünyada Zeytinyağı Üretimi

Dünya genelindeki zeytin yetiştiriciliğinin %95'lik bir kısmı Akdeniz havzasında yapılırken, geriye kalan üretimde Latin Amerika ülkeleri ön plana çıkmaktadır. Dünyada yaklaşık 9,7 milyon hektar alanda 1 milyara yakın zeytin ağacı bulunmaktadır.² Dünya zeytinyağı üretimi son beş sezon ortalamasına göre 3,1 milyon ton civarındadır. 2023 ve 2024 yıllarında iklim değişikliği ve tarımsal ürün hastalıklarının da etkileri ile dünya zeytinyağı üretimi ortalama değer olan 3.100 bin tondan %19 azalarak 2.500 bin tonlara düşmüştür. Önemli zeytinyağı üretici ülkeler sırasıyla, İspanya, İtalya, Türkiye, Yunanistan, Tunus ve Fas'dır. Üretimde Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin payı yıllara göre değişmekle birlikte ortalama %62 seviyelerindedir. AB ülkeleri arasında ilk sırayı İspanya almakta onu İtalya ve Yunanistan izlemektedir. İspanya'nın AB üretimdeki payı %63 seviyesindedir. İspanya'nın dünya zeytinyağı üretimindeki payı ise ortalama %40 civarındadır.

Dünyada son yıllarda zeytinyağı ve zeytin ürünlerine artan talep nedeniyle zeytinciliğin sadece Akdeniz'e kıyaslı olan ülkelerde değil, Akdeniz iklimi gösteren Arjantin, Şili, Meksika, Peru, Uruguay, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin batısı, Avustralya gibi diğer ülkelerde de ekonomik anlamda tarımı yapılmaya başlanmıştır. Ülkemiz, zeytin sektörüne yönelik uygulanan strateji çerçevesinde AB'den sonra Tunus ile birlikte en büyük zeytinyağı üreticileri arasına yükselmiştir.

Zeytin ağacının yapısı nedeniyle ortaya çıkan ve alternatif verim de denilen, yıllara göre değişkenlik gösteren ürün miktarını ifade eden alternansın (var/yok yılı), çeşitli tarım uygulamaları ile minimize edilebileceği bilinmektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere zeytin ve zeytinyağı üretiminde yüksek teknoloji kullanımına sahip AB ülkelerinde söz konusu dalgalanmaların aralıkları daha yakındır. AB ülkelerinde 2022 yılı ile birlikte görülen yüksek düzeydeki dalgalanmalar ise alternatif verimden ziyade bölgede yoğun olan iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve tarım ürünleri zararlılarından kaynaklanmaktadır. Yine aynı tabloda ülkemizin üretim değerlerine baktığımızda 22/23 sezonuna kadar 6 yıllık üretim ortalamamızın 249 bin ton olduğu görülmektedir. Ülkemizin, %62 üretim artışı ile son yedi yılın üretim rekoru yaşadığı 22/23 yılında yukarıda bahsedilen sebeplerin de etkisi ile İspanya'nın üretiminin %55 oranında ve İtalya'nın üretiminin ise %27 oranında azaldığı görülmektedir. Her iki ülke için de 23/24 sezonunda üretimde kısmi bir toparlanma beklense de (bir önceki seneye göre yaklaşık %17 artış), İspanya'da üretimin halen ortalamamızın %40 aşığında seyretmesi beklenmektedir. İçerisinde bulunduğumuz sezon olan 23/24 sezonunda ülkemizin dünya zeytinyağı üretimindeki payının %9 olması beklenirken, İspanya için bu rakamın %32 olması beklenmektedir. 22/23 sezonunda AB ülkelerinde üretimde yaşanan sıkıntılar zeytinyağı fiyatlarına da olumsuz yansımış ve zeytinyağının litresi ortalama olarak 3 Avro'dan 9 Avro'ya kadar yükselmiştir.³

² Food and Agriculture Organization

³ Uluslararası Zeytin Konseyi

Tablo 1. Dünya Zeytinyağı Üretimi (Bin Ton)

ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
AB Ülkeleri	2.188	2.263	1.920	2.051	2.271	1.392	1.413
İspanya	1.262	1.790	1.125	1.389	1.491	666	766
İtalya	429	174	366	273	329	241	289
Yunanistan	346	185	275	275	232	345	195
Portekiz	135	100	140	100	206	126	150
Diğer UZK Ülkeleri	1.007	808	1.158	736	966	967	816
Tunus	325	140	440	140	240	180	200
Türkiye	263	193	230	193	235	380	210
Fas	140	200	145	160	190	107	106
Cezayir	82	97	126	70	94	75	93
Arjantin	45	28	30	30	33	31	35
Ürdün	21	21	34	24	23	25	27
Filistin	19	15	39	14	14	36	12
UZK Üyesi Olmayan Ülkeler	183	232	190	233	184	210	178
TOPLAM	3.378	3.303	3.268	3.020	3.421	2.569	2.407

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

A.2. Dünyada Zeytinyağı Tüketimi

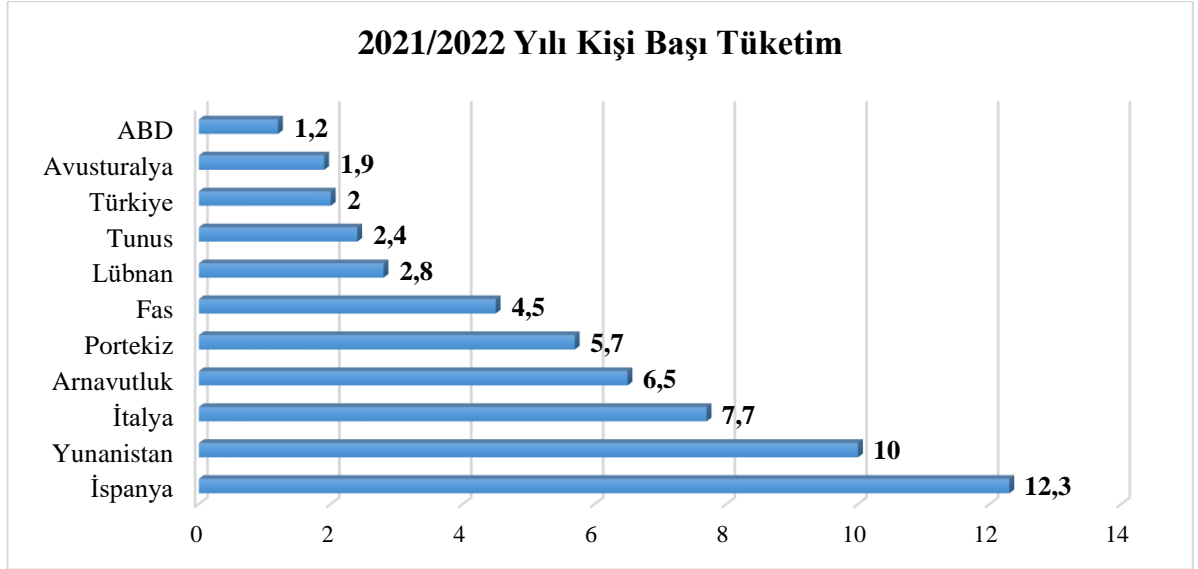
Dünya toplam zeytinyağı tüketiminde AB ülkeleri ilk sırayı alırken onları ABD, Türkiye ve Fas izlemektedir. Tablo 2’de yer aldığı şekliyle, AB ülkelerinin son 6 yıllık ortalama toplam zeytinyağı tüketimi 1.475 bin ton iken, bu oran ABD’de 372 bin ton ve ülkemizde 168 bin tondur. AB tüketimine ülkeler bazında baktığımızda ise İspanya’nın yıllık 500 bin ton olduğu, İtalya’nın 460 bin ton ve Yunanistan’ın ise 112 bin ton ortalama zeytinyağı tükettiği görülmektedir. Her ne kadar ülkemiz toplam zeytinyağı tüketiminde dünyada üst sıralarda yer alsada da kişi başına tüketim değerlerine bakıldığında durum değişmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere son yıllarda yaşanan ürün düşüşlerine paralel olarak dünya zeytinyağı tüketimi de yıllık ortalama 3.120 bin tonlardan 2.700 bin ton civarına düşmüştür.

Grafik 1’de ülkelerin kişi başına zeytinyağı tüketimleri yer almaktadır. İspanya kişi başına ortalama 12 kg zeytinyağı tüketimi ile ilk sırada yer alırken onu Yunanistan (9 kg) ve İtalya (7 kg) izlemektedir. Ülkemizde bu rakam 2 kg’dır. Yüksek gelir grubuna dahil ve son yıllarda tüketimi ve buna bağlı olarak da zeytinyağı ithalatı artan ABD ve Avustralya gibi ülkelerde ise kişi başı tüketim değerleri halen düşük seyretmektedir. Söz konusu pazarlarda zeytinyağı tüketiminin faydalarına dair farkındalığın yükselişte olması bu ülkelerin toplam zeytinyağı tüketimini artırmakta iken söz konusu pazarlarda halen ciddi bir tüketim potansiyeli görülmektedir. Zeytinyağı tüketiminde önde gelen ülkemizin zeytinyağlarının bu pazarlarda bilinirliğinin sağlanması ile ülkemizin markalı ve katma değerli zeytinyağı ihracatının artmasına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ülkemizin bu ülkelerle zeytinyağı ticaretine ve UZK’nın bu ülkelerdeki faaliyetlerine ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Tablo 2. Dünya Zeytinyağı Tüketimi (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
AB	1.595	1.491	1.520	1.476	1.547	1.232	1.170
İspanya	478	525	518	541	587	359	350
İtalya	580	417	407	421	453	478	415
Yunanistan	130	120	114	108	105	97	80
ABD	315	351	402	389	412	367	368
Türkiye	176	163	170	150	170	179	121
Suriye	80	136	103	124	81	79	74
Fas	120	150	140	140	170	130	120
Brezilya	76	86	104	106	103	91	85
Avustralya	48	50	42	56	50	49	53
Tunus	40	40	38	30	30	30	30
Diğer	589	626	749	706	766	677	678
Toplam	3.039	3.093	3.268	3.177	3.329	2.834	2.699

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

Grafik 1. Ülkelere Göre Kişi Başı Zeytinyağı Tüketimi (Kg)

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi

B. DÜNYA ZEYTİNYAĞI DIŞ TİCARETİ VE DENGE**B.1. Dünyada Zeytinyağı İhracatı**

Dünya toplam zeytinyağı ihracatı rakamlarına bakıldığında yıllık ortalama 1.087 bin ton zeytinyağı ihracatı yapıldığı görülmektedir. Bu ihracat rakamlarının %90'ı Akdeniz bölgesi ülkelerince, %10'u ise diğer üretici ülkeler tarafından yapılmaktadır. Üretim ve tüketimdeki azalışlara paralel olarak dünya zeytinyağı ihracatı da yıllık ortalama 1.087 bintondan 22/23 sezonunda 1.053 bin tona düşmüştür. 23/24 sezonunda ise bu rakamın %10 daha azalarak 957 bin

ton olması beklenmektedir. Söz konusu dış ticaret talebindeki düşüşte gerek üretim ve tüketim değerlerinin düşmesinin gerekse de dünya genelinde farklı nedenlerle ortaya çıkan fiyat artışlarının da etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 3’de verilen değerlerde görüldüğü üzere zeytinyağı ihracatında da dünyanın en büyük zeytinyağı üreticisi olan İspanya ilk sıradadır. İspanya’nın yıllara göre ihracat performansına bakıldığında 21/22 sezonuna kadar düzenli bir artış yaşandığı görülmektedir. Ülke zeytinyağı ihracatını düzenli olarak artırarak 21/22 sezonunda 467 bin ton civarına yükseltmiştir. Her ne kadar ülke aynı zamanda zeytinyağı ithalatçısı olsa ve dahilde işleme ile üçüncü ülkelere zeytinyağı ihracatı yapsa da bu rakam 21/22 sezonunda ülkenin 1.491 bin tonluk üretiminin %32’sine denk gelmektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere ülkenin zeytinciliği son yıllarda iklim değişikliğinden yoğun olarak etkilenmektedir. 22/23 sezonunda üretimdeki %55’lik azalış İspanya’nın ihracat performansını da etkileyerek 316 bin ton ile ihracat değerlerinde %33’lük bir azalışa neden olmuştur. 23/24 sezonu üretiminin halen ortalama üretim değerlerinden düşük seyretmesi beklentisinin ülkenin ihracat performansına da yansıtacağı değerlendirilmektedir. İspanya’nın 23/24 sezonu tahmini ihracatının 288 bin ton ile bir önceki yıla göre %10 oranında azalması beklenmektedir. 288 bin tonluk zeytinyağı ihracatının 23/24 sezonunda dünya zeytinyağı ihracatının %30’unu denk geldiği görülmektedir. İspanya’nın dünya zeytinyağı ihracatı içerisindeki payının ortalama %36 değerinde olduğu düşünüldüğünde ülkenin zeytinyağı ihracat performansında bir gerileme görülmektedir.

AB bölgesinde dünya zeytinyağı ihracatının önde gelen ülkelerinden bir diğeri olan İtalya’da da ihracat performansı üretim kayıplarına paralel olarak düşme göstermektedir. İspanya’ya benzer bir şekilde 21/22 sezonuna kadar düzenli ihracat artışı yaşayan ülkede 22/23 sezonu ile birlikte ihracat rakamları %20 azalış ile 234 bin tondan 185 bin tona düşmüştür. 23/24 sezonunda da İtalya’nın ihracat performansında düşüş trendinin devam edeceği ve %11’lik bir azalış ile 166 bin ton ihracat yapacağı beklenmektedir. Bahse konu ülkelerde ihracat değerlerinin toparlanmamasında en büyük etkenlerden biri; zeytinyağı arzında yaşanan düşüş nedeniyle hane halklarının zeytinyağı tüketim talebinin ortalama fiyatlarla karşılanamaması ve iç piyasadaki yüksek fiyat etkilerinin kırılmasını amaçlayan politikaların ülkelerin dış ticaret performansı üzerinde oluşturduğu baskıdır.

İhracat performansı yüksek bir diğer zeytin üreticisi ülke ise Tunus’dur. Her ne kadar ülkenin ihracatı 20/21 sezonundan sonra düşüş eğilimine girmiş olsa da ülke yine de dünyanın en büyük 3 üncü ihracatçısı konumundadır. 21/22 sezonundaki 187 bin tonluk ihracat rakamının ardından %10’luk bir azalma ile 22/23 sezonunda toplam 170 bin ton ihracat gerçekleştirilmiştir. Tunus son yıllarda sektöre yaptığı yatırımları artırarak zeytinyağını önemli bir ihraç ürünü olarak konumlandırmıştır. Ülke iklimi nedeniyle tarım ürünleri üretiminde büyük dalgalanmalar yaşamakta ve bu olumsuz etkiyi sektöre yaptığı yatırımlar ile bertaraf etmeye çalışmaktadır. Ülke, yıllık ortalama 240 bin ton zeytinyağının üretiminin sadece %15’ini tüketmekte ve gerisini ihraç etmektedir ve bu ihracatta AB ülkeleri üst sıradadır. Özellikle AB’nin Tunus’a sağladığı 56 bin 700 tonluk gümrüksüz zeytinyağı kotası, imzalanan tercihli ticaret anlaşmaları ve “AB ile Tunus Arasında Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi” (DCFTA) anlaşması Tunus zeytin sektörünün AB bölgesine erişimini kolaylaştırmaktadır. Tunus’un toplam zeytinyağı ihracatı içinde AB’nin payı ortalama %70’dir.⁴ Tunus zeytinyağının büyük bir kısmının alıcısı olan AB’nin ithalatı içinde Tunus zeytinyağının payı ise ortalama %80 civarındadır. AB, özellikle lampant ve diğer kategorisinde bulunan zeytinyağlarına 56 bin 700 tona kadar gümrük vergisi uygulamamaktadır. Bu noktada yürütülen politika, zeytinyağı rafinasyon tesisi kapasitesi ve yetkinliği az olan Tunus’dan ham

⁴ Food and Agriculture Organization

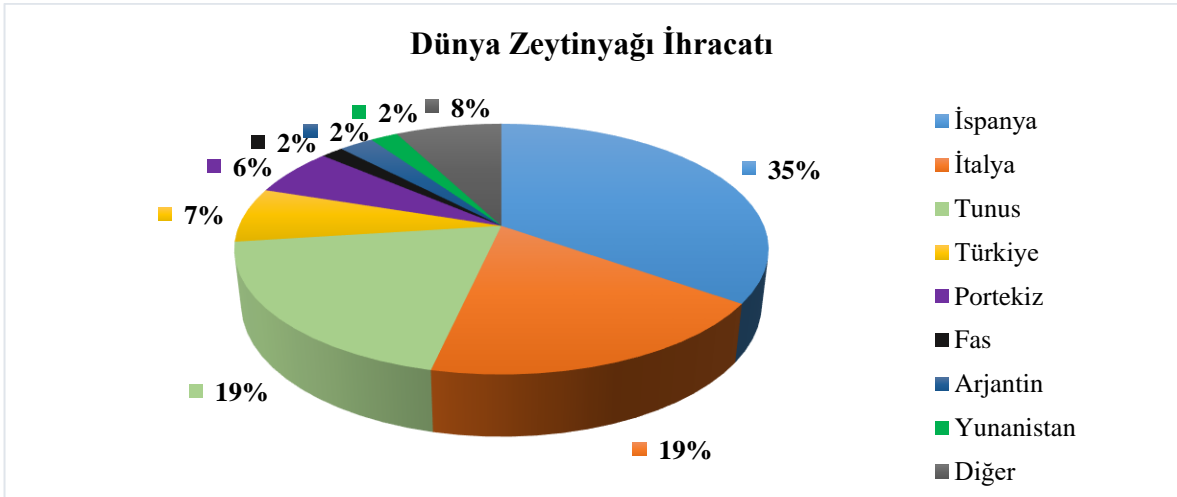
zeytinyağı olan lampant zeytinyağının ithal edilerek işlenip, daha kaliteli (natürel birinci, natürel sızma vb.) yağlarla karışımının sağlanarak ihraç ürünü elde edilmesidir. İşlenmemiş ve ucuz olan ham zeytinyağına uygulanan gümrük istisnası ile AB tarafından katma değerli ürün ihracatı için hammadde sağlanmaktadır.

Tablo 3. Dünya Zeytinyağı İhracatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
AB	563	648	746	804	820	600	537
İspanya	292	355	420	464	467	316	288
İtalya	186	197	214	222	234	185	166
Tunus	205	160	355	205	187	170	172
Türkiye	66	55	45	42	58	134	130
Portekiz	58	64	80	76	72	59	54
Fas	11	28	10	10	14	28	19
Arjantin	37	21	23	23	27	26	29
Yunanistan	18	20	20	24	24	23	20
Diğer	71	69	73	79	93	112	79
Toplam	944	969	1.240	1.145	1.176	1.053	957

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

Grafik 2. Ülkelerin Dünya Zeytinyağı İhracatındaki Payları (%)

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi

B.2. Dünyada Zeytinyağı İthalatı

Tablo 4'de yer verildiği şekliyle, dünya zeytinyağı ithalatı yıllık ortalama 1.120 bin ton olarak gerçekleşmektedir. Son yıllarda dünya toplam ithalat rakamları 900 bin tonlardan 1.200 bin tonlara yükselmiştir. Üretim dalgalanmalarının yüksek olduğu bir sektör olan zeytin sektöründe teknolojik gelişmeler ve bilinçli üretim bu dalgalanmaları en aza indirmekteyken bir yandan da iletişimin hiç olmadığı kadar arttığı dönemimizde zeytinyağı tüketiminin faydaları da yalnızca üretici ülkelerin farkındalığında kalmamakta ve dünya geneline yayılmaktadır. Özellikle üretici olmayan ülkelere artan bilinç ve farkındalık dünya zeytinyağı ithalatında yukarı yönlü bir ivmeye neden olmaktadır. 19/20 sezonu ile birlikte dünya zeytinyağı ithalatında ciddi bir yükseliş yaşanmıştır. Bir önceki seneye

göre %27'lik bir artış ile toplam 1.240 bin ton zeytinyağı ithalatı yapılmıştır. 22/23 sezonunda 1.239 bin ton olarak gerçekleşen toplam zeytinyağı ithalatının 23/24 sezonunda üretim dalgalanmalarından bağımsız olarak 1.210 bin ton olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dünyanın en büyük zeytinyağı ithalatçısı Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir. Ülkenin zeytinyağı ithalatı üretim dalgalanmalarından bağımsız bir şekilde istikrarlı olarak 350 bin ton ortalamalarında devam etmektedir. 21/22 sezonunda 399 bin ton ithalat yapan ABD bir sonraki sene %10'luk bir azalma ile 358 bin ton zeytinyağı ithalatı yapmıştır. 23/24 sezonunda ise bu rakamın 362 bin ton olması beklenmektedir. Dünya toplam ithalatının ortalama olarak %32'si ABD tarafından yapılmaktadır. Yine üretim dalgalanmalarının olduğu yıllarda bu yüzdelerdeki rakamlarda değişiklikler olsa da göz ardı edilebilecek düzeydedir. Ülkenin dünya üretim ve tüketiminin son 7 yıl içinde en düşük olduğu sene olan 22/23 sezonunda ithalatı toplam 358 bin tondur ve bu rakam dünya toplam zeytinyağı ithalatının %29'una denk gelmektedir. ABD'nin ülkeler bazında ithalatına baktığımızda İspanya ortalama 120 bin tonluk miktarı ile ilk sırayı almaktayken bu rakam ABD'nin toplam zeytinyağı ithalatının %33'üne karşılık gelmektedir. Özellikle 2020 yılına kadar istikrarlı bir şekilde 120 bin tonlar civarında seyreden ithalat miktarı 2020 itibarıyla 84 bin tona düştükten sonra ABD zeytinyağı ithalatında dalgalı bir seyir izlemiştir. İspanya'dan 2021 yılında 115 bin ton, 2022 yılında 176 bin ton ve 2023 yılında 119 bin ton ithalat yapılmıştır. İtalya'nın ABD ithalatı içindeki payı ise daha istikrarlıdır. Ortalama 110 bin ton ithalat rakamı ile 2021 yılında 114 bin, 2022 yılında 126 bin ve 2023 yılında 107 bin ton zeytinyağı İtalya'dan ithal edilmiştir. İtalya'nın ABD ithalatı içindeki payı yaklaşık %30 seviyesindedir. Ülkemizin ABD ithalatı içindeki payına baktığımızda ise son 4 yıl içinde artan bir seyir görülmektedir. 2023 yılında ABD ithalatı içindeki toplam payımız %3 iken bu rakam 2023 yılında %10'a yükselmiştir. Söz konusu ithalata değer düzeylerinde baktığımızda ise 42 milyon ABD Doları (Dolar)'ndan 218 milyon Dolar'a bir yükseliş görülmektedir. Tunus da %15'lik payı ile ABD'nin zeytinyağı ithalatında İspanya ve İtalya'nın ardından önemli üçüncü pazar olarak gelmektedir.⁵

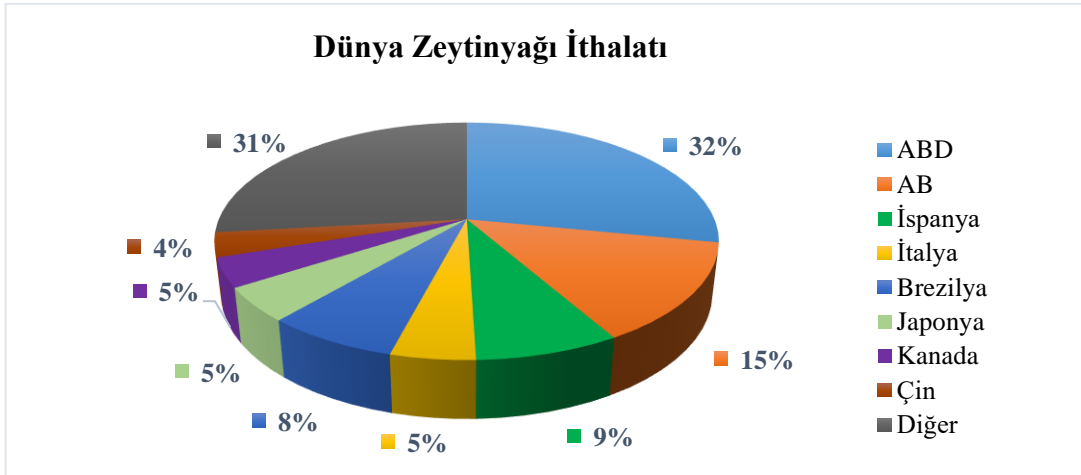
Bir diğer önemli zeytinyağı ithalatçısı ise AB ülkeleridir. AB ülkelerinin toplam ithalat rakamlarına Tablo 4'de bakıldığında yıllık ortalama 175 bin ton zeytinyağı ithalatı yapıldığı görülmektedir. Bölgenin zeytinyağı ithalat rakamları dünya zeytinyağı üretiminde önde gelen ülkeler olan İspanya ve İtalya'nın üretimi ile ters orantılı bir seyir izlemektedir. 19/20 sezonunda İspanya'nın üretimi %38 azalarak 1.125 bin tona düşerken aynı yıl AB toplamı için de son yedi yılın en yüksek ithalat miktarına ulaşılmıştır. AB'nin toplam ithalatının ortalama %90'ı İspanya ve İtalya tarafından yapılmaktadır. Ürünün alternans gösterdiği yıllarda İspanya ve İtalya gibi AB'nin zeytin üreticisi ülkeleri iç ve dış talebi karşılayabilmek için kendileri ile zıt alternans gösteren ülkelere (örneğin Türkiye) dökme zeytinyağı ithalatı yapmakta ve ithal edilen ürünleri dahilinde işleyip özellikle dış piyasalara sürmekte ve ihracat pazarlarını kaybetmemektedirler. AB toplam ithalatı ile İspanya ve İtalya'nın üretim değerleri kıyaslandığında ise özellikle İspanya'nın üretiminin azaldığı yıllar AB ithalatının arttığı yıllar olarak görülmektedir. Her ne kadar İtalya, İspanya'nın ardından en büyük zeytin üreticisi ülke olsa da iki ülke arasındaki üretim farkı çok büyüktür. İspanya'nın yıllık 1.287 bin ton zeytinyağı üretimine karşılık bu rakam İtalya'da 300 bin ton seyrindedir. Bu kapsamda bakıldığında da İspanya'nın üretim ve ithalat performansı AB ülkeler grubunun toplam zeytinyağı ithalatı performansını doğrudan etkilemektedir. Yine yukarıda da belirtildiği üzere dahilinde işleme kapsamında ithalat yapan İspanya ve İtalya'nın ithalat rakamları dolaylı yoldan ihracat rakamlarını da etkilemektedir.

⁵ United Nations Comtrade

Tablo 4. Dünya Zeytinyağı İthalatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
ABD	310	346	391	379	399	358	362
AB	180	145	250	167	150	176	160
-İspanya	99	84	151	100	85	97	92
-İtalya	64	48	81	51	51	64	56
Brezilya	76	86	104	106	103	91	85
Japonya	55	69	69	59	62	52	54
Kanada	47	46	57	58	53	48	51
Çin	38	46	50	45	49	34	38
Diğer	237	237	319	305	385	480	460
Toplam	943	975	1.240	1.119	1.201	1.239	1.210

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

Grafik 3. Ülkelerin Dünya Zeytinyağı İthalatındaki Payları (%)

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi

B.3. Dünyada Zeytinyağı Arz-Talep Dengesi

Yukarıdaki tabloların genel bir özeti olarak Tablo 5 dünya zeytinyağı arz talep dengesini göstermektedir. Bahse konu değerlere baktığımızda son iki sezonda dünya üretiminin genel bir azalış eğiliminde olduğu, aynı sezonlar için dünya zeytinyağı ihracatı ve tüketim değerlerinin de azalış gösterdiği ve bunlara bağlı olarak da sezon sonu stoklarında düşüş olduğu görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere son yıllarda zeytin üreticisi ülkeler iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır. İspanya'daki yağış düzensizlikleri ve aşırı sıcaklıklar ile İtalya'da yaşanan seller ve zeytin sineği hastalığı üretim değerlerinde çarpıcı bir düşüşe neden olmuştur. Diğer bir üretici ülke olan Tunus ise gerek iklim değişikliğinin etkileri gerek zeytin ürününün alternatif verime sahip olması ve gerekse de üretim sürecinde yeterli teknik kapasiteye sahip olunmaması gibi nedenlerle genel olarak üretim dalgalanmaları yaşayan bir ülkedir.

Tablo 5. Dünya Zeytinyağı Arz-Talep Dengesi (Bin Ton)

YILLAR	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
Sezon Başı Stoku	914	914	731	848	769
Üretim	3.268	3.020	3.421	2.569	2.407
İthalat	1.240	1.119	1.201	1.239	1.210
İhracat	1.240	1.145	1.176	1.053	957
İç Tüketim	3.268	3.177	3.329	2.834	2.699
Sezon Sonu Stoku	914	731	848	769	730

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

C. DÜNYA SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

C.1. Dünyada Sofralık Zeytin Üretimi

Dünya sofralık zeytin üretiminde önde gelen ülkelerin dağılımına Tablo 6'da yer verilmiştir. Söz konusu değerler incelendiğinde yıllık ortalama 3.024 bin ton sofralık zeytin üretimi yapıldığı görülmektedir. 17/18 sezonunda 3.284 bin ton olan sofralık zeytin üretimi, ardından gelen yıllarda ortalama %10 civarında bir düşüş yaşamış olmasına rağmen bu miktar 21/22 sezonunda 3.100 bin tona ulaşmıştır. Sofralık zeytin üretimi 22/23 sezonu için 3.014 bin ton iken 23/24 sezonunda bu rakamın %12 azalarak 2.653 bin tona gerilemesi beklenmektedir. Dünya zeytinyağı üretimine etki eden ve yukarıda bahsedilen olumsuz koşulların sofralık zeytin üretiminde de aşağı yönlü bir ivmeye neden olduğu görülmektedir ancak buradaki dalgalanmanın aralığı daha kısadır.

Ülkelerin bireysel sofralık zeytin üretim performanslarına bakıldığında ülkemiz ve Yunanistan dışında 22/23 sezonunda genel bir düşüş eğilimi görülmektedir. 22/23 sezonunda dünya sofralık zeytin üretiminde 605 bin ton ile ülkemiz ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizi ise 600 bin tonluk üretimi ile Mısır izlemektedir. Mısır sofralık zeytin konusunda dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Yıllık ortalama 650 bin ton sofralık zeytin üretimi olan Mısır'ın 23/24 sezonunda 600 bin ton üretim ile ilk sırada yer alması beklenmektedir.

İspanya sofralık zeytin üretiminde de dünyada ilk üçte yer almaktadır. 22/23 sezonunda 414 bin ton sofralık zeytin üreten İspanya'nın 23/24 sezonunda %7'lik bir düşüş ile 388 bin ton üretim yapması beklenmektedir. İspanya'nın yıllık ortalama sofralık zeytin üretimi 530 bin ton civarındadır. AB'nin toplam sofralık zeytin üretiminin %96'sı İspanya, İtalya ve Yunanistan tarafından yapılmaktadır. Yunanistan sofralık zeytin konusunda İtalya'nın önünde yer almaktadır. Yunanistan'ın 21/22 sezonundaki 175 bin tonluk üretimi 22/23 sezonunda %85 oranında artarak 325 bin tona çıkmıştır. 23/24 sezonunda Yunanistan'ın sofralık zeytin üretiminde %67'lik ciddi bir düşüş beklenmektedir. Bahse konu sezonda Yunanistan'ın üretiminin 110 bin ton olması beklenmektedir.

Sofralık zeytin üretiminde dikkat çeken bir diğer ülke ise Cezayir'dir. Ülkenin ortalama üretimi 293 bin tondur. Son üç yılın sofralık zeytin üretimine bakıldığında 21/22 sezonunda 306 bin ton üretim yapan Cezayir 22/23 sezonunda %17'lik bir düşüş ile 256 bin ton üretim yapmıştır. 23/24 sezonunda Cezayir'in üretiminin %11'lik bir artış ile 286 bin ton olarak Mısır, Türkiye ve İspanya'dan sonra dördüncü sırayı alması beklenmektedir.

Tablo 6. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
AB	912	859	771	881	928	825	600
-İspanya	561	591	458	546	659	414	387
-İtalya	60	40	60	83	62	62	75
-Yunanistan	261	199	222	230	175	325	110
Mısır	750	600	650	650	650	600	600
Türkiye	450	423	414	360	450	605	445
Tunus	28	23	36	20	25	28	25
Cezayir	303	299	327	272	306	256	286
Fas	130	130	135	130	130	128	120
Suriye	100	162	105	105	105	115	96
Arjantin	106	80	80	78	75	80	80
Diğer	505	373	443	342	431	377	401
Toplam	3.284	2.949	2.961	2.838	3.100	3.014	2.653

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

C.2. Dünya Sofralık Zeytin Tüketimi

Dünya sofralık zeytin tüketimi yıllık ortalaması 2.900 bin tondur. Zeytin ürününde her ne kadar hava olaylarına bağlı olarak dalgalanmalar meydana gelse de sofralık zeytin üretiminde olumsuz etkilerin sınırlı kalması piyasanın bu dalgalanmalardan etkilenmesinin önüne geçmekte ve istikrarlı bir tüketim sağlanmaktadır. 21/22 sezonunda 2.849 bin ton olan toplam dünya sofralık zeytin tüketimi 22/23 sezonunda 2.890 bin ton gerçekleşirken, 23/24 sezonunda da benzer şekilde 2.809 bin ton tüketim beklenmektedir.

Sofralık zeytin tüketiminde ilk sırada üretimde de önde gelen Mısır yer almaktadır. Tablo 7’de yer alan tüketim değerlerine göre ülkenin ortalama sofralık zeytin tüketimi üretimine yakındır. 21/22 sezonundan bu yana istikrarlı şekilde 500 bin ton sofralık zeytin tüketimi yapan ülkenin 23/24 sezonunda da yine aynı miktarda tüketim yapması beklenmektedir.

AB ülkelerinin sofralık zeytin tüketimi değerleri incelendiğinde ise ortalama 570 bin ton tüketim görülmektedir. 21/22 sezonunda 585 bin ton sofralık zeytin tüketilirken bu rakam 22/23 sezonunda 574 bin olmuştur. 23/24 sezonunda ise ortalama değerler ile uyumlu olarak 571 bin ton tüketim beklenmektedir. AB ülkeleri içinde sofralık zeytin tüketiminin ortalama olarak %50’si İspanya ve İtalya tarafından yapılmaktadır. İspanya’nın 21/22 ve 22/23 sezonlarında sofralık zeytin tüketimi sırasıyla 180 ve 181 bin tondur. Ülkenin 23/24 sezonunda 170 bin ton sofralık zeytin tüketmesi beklenmektedir. İtalya için ise bu rakam 119 bin tondur.

Üretici olmayan ülkelerde sofralık zeytin tüketimini ele aldığımızda Brezilya ve ABD gibi ithalatçı ülkelerde sofralık zeytin tüketiminin İspanya’ya yakın olduğu görülmektedir. ABD’nin yıllık ortalama sofralık zeytin tüketimi 194 bin ton iken bu rakam Brezilya için 120 bin tondur. 17/18 sezonunda 110 bin ton sofralık zeytin tüketimi bulunan Brezilya’nın 23/24 yılında 130 bin ton

sofralık zeytin tüketmesi beklenmektedir. Özellikle bu iki ithalatçı ülkede orta sınıf hane halklarının sosyal medya aracılığıyla Akdeniz mutfağına ilgisinin artması zeytin ürünlerinin tüketimine olumlu etki etmektedir.

Tablo 7. Dünya Sofralık Zeytin Tüketimi (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
Mısır	555	600	600	569	500	500	500
Türkiye	355	349	340	330	285	407	310
Cezayir	300	305	329	275	307	268	285
ABD	216	182	221	175	196	176	195
AB	595	592	596	581	585	574	571
İspanya	191	190	176	167	180	181	170
İtalya	106	91	107	122	116	116	119
Tunus	25	24	31	24	24	26	25
Fas	32	32	35	36	38	36	36
Suriye	105	157	100	102	101	105	95
Brezilya	110	117	124	130	125	123	130
Diğer	585	614	597	629	688	675	662
Toplam	2.878	2.972	2.973	2.851	2.849	2.890	2.809

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

D. DÜNYA SOFRALIK ZEYTİN DIŞ TİCARETİ VE DENGİ

D.1. Dünya Sofralık Zeytin İhracatı

Dünya sofralık zeytin ihracatı rakamları değerlendirildiğinde dünya genelinde yıllık ortalama 707 bin ton sofralık zeytin ihracatı yapıldığı görülmektedir. Yine sofralık zeytin üretim ve tüketimine benzer şekilde sofralık zeytin ihracatı da çok büyük dalgalanmalara maruz kalmaksızın istikrarlı bir yapı sürdürmektedir. Zeytin ürününün dünya genelinde zeytinyağı olarak tüketiminin zeytin meyvesi olarak tüketiminden fazla olması ülkelerin beslenme alışkanlıkları ve sofraya kültürleri ile doğrudan bağlantılıdır. Özellikle son yıllarda gelişmiş ülkeleri hedef alarak yapılan ve zeytinyağının tüketiminin faydalarına dair farkındalık yaratmayı amaçlayan çalışmaların başarısı ile de zeytinyağı tüketimi her geçen yıl artmakta ve dünyada zeytin ürününün meyvesinden ziyade yağının tüketimine talep yaratmaktadır. Dünya yıllık sofralık zeytin ihracatı 21/22 sezonunda 767 bin ton iken bu rakam 22/23 sezonunda 799 bin ton olmuştur. 23/24 sezonunda ise yıllık ortalama rakamlarla uyumlu olarak 773 bin tonluk sofralık zeytin ihracatı beklenmektedir. Ülkemiz her ne kadar sofralık zeytin ihracatında ilk sıralarda yer alsada üretiminin yaklaşık %15'ini ihraç etmektedir. Bunun nedeni ise ülkemizde sofralık zeytin iç tüketiminin yüksek olmasıdır.

Tablo 8'de ülkelere göre sofralık zeytin ihracatına baktığımızda, en büyük ihracatçının AB bölgesi olduğu görülmektedir. Dünya sofralık zeytin ihracatının ortalama %40'ı AB ülkeleri

tarafından yapılırken İspanya ve Yunanistan'ın AB içerisinde en büyük ihracatçılar olduğu görülmektedir. 21/22 sezonunda toplam 318 bin tonluk bir sofralık zeytin ihracatı olan AB bölgesinde bu rakam 22/23 sezonunda 309 bin ton olmuştur. Yine 23/24 sezonunda da AB sofralık zeytin ihracat ortalaması ile uyumlu olarak 308 bin tonluk bir ihracat beklentisi bulunmaktadır. İspanya AB'nin toplam sofralık zeytin ihracatının ortalama %59'unu gerçekleştirmektedir ve onu %27 ile Yunanistan izlemektedir. İspanya'nın 22/23 sezonunda ihracatı 171 bin ton iken aynı dönemde Yunanistan'ın sofralık zeytin ihracatı 94 bin tondur. 23/24 sezonunda bu ülkelerin sırasıyla 167 bin ve 96 bin ton ihracat yapması beklenmektedir.

AB ve ülkemiz dışında bir diğer önemli sofralık zeytin ihracatçısı ise Fas'dır. Yıllık ortalama 88 bin ton sofralık zeytin ihracatı yapan Fas 22/23 sezonunda 80 bin ton sofralık zeytin ihraç etmiştir ve 23/24 sezonunda ise bu rakamın ülke ortalaması ile uyumlu olarak 80 bin ton olması beklenmektedir. Ülkenin son yedi yılda yaptığı en yüksek ihracat 109 bin ton ile 20/21 sezonuna aittir. Son üç dönemde ülkenin sofralık zeytin ihracat performansında ortalama %25'lik bir azalış gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Dünya Sofralık Zeytin İhracatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
AB	278	300	271	311	318	309	308
İspanya	162	188	173	179	186	171	167
İtalya	11	13	13	18	20	19	13
Yunanistan	83	75	62	90	90	94	96
Portekiz	13	15	15	15	11	12	24
Fas	89	98	85	109	76	80	80
Arjantin	60	55	54	53	49	55	55
Türkiye	77	90	80	88	110	100	100
Diğer	137	133	159	191	214	155	160
Toplam	641	676	649	714	767	799	773

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

D.2. Dünya Sofralık Zeytin İthalatı

Dünya sofralık zeytin ithalatı 641 bin ton olan 17/18 sezonu ile birlikte düşük yüzdelerle artmaya başlamış ve 20/21 sezonu ile birlikte yıllık 717 bin tona ulaşmıştır. 21/22 sezonunda son yedi yılın en yüksek rakamı olan 767 bin ton ulaşan dünya sofralık zeytin ithalatının 23/24 sezonunda 744 bin ton olması beklenmektedir. İthalat rakamları da diğer sofralık zeytin rakamları ile paralel bir şekilde istikrarlı bir yapı izlemekte ve dalgalanmalardan asgari etkilenmektedir.

Sofralık zeytin ithalatında ülkeler incelendiğinde ABD'nin en büyük sofralık zeytin ithalatçısı olduğu görülmektedir. Yıllık ortalama 160 bin tonluk ithalat ile dünya sofralık zeytin ithalatının yaklaşık %22'si ABD tarafından yapılmaktadır. Ülkenin 21/22 sezonu ithalatı 157 bin tonken bu rakamın 23/24 sezonunda 174 bin ton olması beklenmektedir. ABD'nin sofralık zeytin ithalatında ülkelerin yerlerine baktığımızda AB ülkelerinin önde geldiği görülmektedir. ABD'nin yıllık toplam

sofralık zeytin ithalatının yaklaşık %33'ü İspanya'dan gerçekleştirilirken Yunanistan'ın payı da %30'dur. Ülkemizin payı ise %1 civarındadır.⁶

Bir diğer sofralık zeytin ithalatçısı ise zeytinyağında da olduğu gibi AB ülkeleridir. AB bölgesi toplam dünya sofralık zeytin ithalatının ortalama %16'sını gerçekleştirmektedir. 21/22 sezonunda 111 bin ton sofralık zeytin ithal eden bölge 22/23 sezonunda 107 bin ton sofralık zeytin ithalatı yapmıştır. 23/24 sezonunda da bölgenin yıllık ortalama ithalat ile uyumlu olarak 101 bin ton sofralık zeytin ithalatı yapılacağı tahmin edilmektedir. AB içerisinde en çok sofralık zeytin ithal eden ülkelere baktığımızda zeytinyağından farklı olarak Fransa ön plana çıkmaktadır. Fransa, AB sofralık zeytin ithalatının ortalama %26'sını gerçekleştirmektedir. 22/23 sezonunda 28 bin ton sofralık zeytin ithal eden ülkenin 23/24 sezonunda ise 31 bin ton ithalat yapması beklenmektedir.

Tablo 9'un verileri incelendiğinde dünyada sofralık zeytin ithalatı yapan bir diğer başlıca ülkenin ise Brezilya olduğu görülmektedir. 215 milyon nüfuslu Brezilya'nın yıllık ortalama 121 bin ton sofralık zeytin ithalatı ile 449 milyon nüfuslu AB ve 334 milyon nüfuslu ABD ile ortalama aynı miktarda sofralık zeytin ithal etmesi dikkat çekicidir.⁷ 22/23 sezonunda 123 bin ton sofralık zeytin ithal eden Brezilya'nın 23/24 sezonunda bu rakamı yaklaşık %10 artırarak 135 bin ton ithalat yapacağı tahmin edilmektedir. Brezilya'nın sofralık zeytin ithalatında en büyük partneri coğrafi olarak en yakın zeytin üreticisi ülkelere biri olan Arjantin'dir. Arjantin'in Brezilya'nın sofralık zeytin ithalatı içindeki payı %58 civarındadır.⁸

Tablo 9. Dünya Sofralık Zeytin İthalatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
ABD	141	171	146	159	157	163	174
AB	114	114	114	116	111	107	101
İspanya	16	10	18	16	8	10	9
İtalya	9	12	9	9	9	9	9
Fransa	31	30	30	31	31	28	31
Brezilya	110	117	124	130	125	123	135
Rusya	25	28	28	25	30	32	32
Kanada	31	32	32	39	35	34	37
S. Arabistan	27	26	28	28	29	29	29
Diğer	193	188	178	220	280	263	236
Toplam	641	675	650	717	767	751	744

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

D.3. Dünya Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi

Sofralık zeytin kapsamında yukarıda yer alan tabloların genel bir özeti olan Tablo 10'da da görüldüğü üzere 23/24 sezonunda dünya sofralık zeytin üretiminin %12 civarında azalması beklenmektedir. Ancak aynı dönem için ithalat ve ihracat rakamları önceki yıllarla uyumlu olarak

⁶ United Nations Comtrade

⁷ Dünya Bankası

⁸ United Nations Comtrade

istikrarlı devam etmektedir. Dünya çapında ise tüketimin yıllık ortalama 2.800 bin ton civarlarında seyrettiği görülmektedir. Sofralık zeytinde yıllık ortalama %4 kadar üretim kayıplarının da yaşandığı düşünülürse yıllık ortalama 110 bin ton civarında yaşanan sofralık zeytin kaybının zeytin ezmesi gibi yan ürün alanlarına verildiği bilinmektedir.

Tablo 10. Dünya Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi (Bin Ton)

Yıllar	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
Sezon Başı Stoku	606	595	585	836	912
Üretim	2.961	2.838	3.100	3.014	2.653
İthalat	650	717	767	751	744
İhracat	649	714	767	799	773
İç Tüketim	2.973	2.851	2.849	2.890	2.809
Sezon Sonu Stoku	595	585	836	912	727

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

3. TÜRKİYE'DE ZEYTİN SEKTÖRÜ İSTATİSTİKLERİ VE MEVCUT DURUM

A. TÜRKİYE ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ

A.1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Üretimi

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 yılında yayınladığı verilerden derlenen Tablo 11'de belirtildiği üzere; 2023 yılında 9,03 milyon dönümlük alanda toplam 201 milyon 770 bin zeytin ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçların %83'ü meyve veren ağaçlardan oluşmaktadır. Toplam 167 milyon 545 bin zeytin ağacı meyve veren kategorisindeyken 34 milyon 225 bin ağaç ise meyve vermemektedir. Ülkemizdeki zeytin ağacı dikili alan ve toplam zeytin ağacı gelişime baktığımızda 2010 yılında 7,8 milyon dönümlük zeytinlik alanı 13 yıl içerisinde %15 artmışken, toplam zeytin ağacı sayısı yaklaşık %30 civarında artmıştır. Burada dikkat çekici nokta ise toplam zeytin ağacı %30 artarken meyve veren zeytin ağacı sayısının aynı dönemde %50 oranında artmasıdır. Son yıllarda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yaptığı çalışmaların etkilerinin görülmeye başlanması ve tesis edilen zeytinliklerde verim çağına ulaşan ağaç sayısının her geçen gün artması ile daha çok ağaç ürün vermektedir. 2010 yılından günümüze meyve vermeyen ağaç sayısı %25 azalmış ve bu ağaçlar verimli çağlarına girmişlerdir. Önümüzdeki dönemlerde potansiyel meyve verecek ağaç sayısı ise 34 milyon 225 bindir.

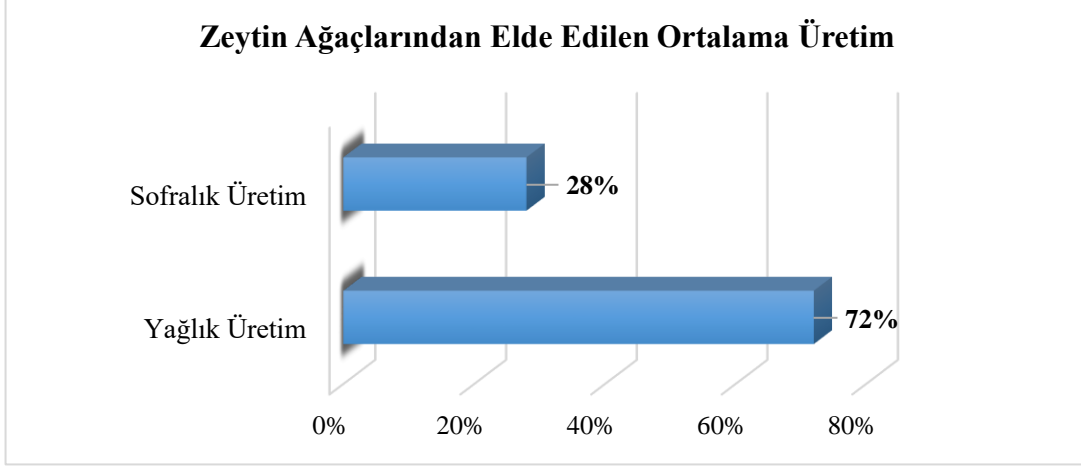
Mevcut sezonda, meyve veren toplam 167 milyon 545 bin ağaçtan 1 milyon 520 bin tonluk zeytin elde edilmesi ve bu zeytinlerden 490 bin ton sofralık zeytin ve 1 milyon 30 bin ton yağlık zeytin çıkması beklenmektedir. Tablo 12'de yer aldığı üzere, 23/24 sezonunda ülkemizdeki ağaçlardan her birinin sezonluk 8,9 kg zeytin danesi vermesi beklenmektedir. Bu rakamın bir önceki seneye göre %50 daha az olmasının sebebi alternatif verimli zeytin ürünü için 23/24 sezonunun ülkemizde yok yılı olmasıdır. Bahse konu 1 milyon 30 bin tonluk yağlık zeytinden 210 bin ton zeytinyağı üretimi yapılması beklenirken, her bir ağaçtan ortalama 1,6 kg zeytinyağı üretileceği tahmin edilmektedir. Sektörde son yıllarda bilinçli toplama ve üretim modellerinin takip edilmesi ve gelişen teknoloji ile ağaçlardan elde edilen ürün artmış ve bir diğer yok yılı olan 13/14 sezonuna göre elde edilen toplam zeytin %47 artarak 1 milyon tondan 1 milyon 500 bin tona çıkmıştır.

Tablo 11. Türkiye Zeytin Ağacı İstatistikleri

YILLAR	AĞAÇ SAYISI (Bin adet)			
	Alan (Bin Ha)	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam Ağaç Sayısı
2010	784	111.398	45.050	156.448
2011	798	117.942	36.669	154.611
2012	814	120.821	36.240	157.061
2013	826	129.161	37.869	167.030
2014	826	140.712	28.285	168.997
2015	837	144.760	27.232	171.992
2016	846	147.430	26.355	173.785
2017	846	148.263	26.331	174.594
2018	864	151.069	26.774	177.843
2019	879	154.037	28.039	182.076
2020	887	159.382	27.781	187.163

2021	889	157.850	30.829	188.679
2022	901	163.035	31.484	194.519
2023	903	167.545	34.225	201.770

Kaynak: TÜİK Şubat ve Haziran 2024

Grafik 4. Ağaçlardan Elden Edilen Ortalama Zeytin Miktarı (%)

Kaynak: TÜİK Şubat 2024

Tablo 12. Ağaç Başına ve Toplam Ürün Miktarları

SEZONLAR	Ağaç Başına Zeytin Danesi (Kg)	Elde Edilen Zeytin (Ton)	Yağlığa Ayrılan Zeytin (Ton)	Elde Edilen Zeytinyağı (Ton)	1 kg. Zeytinyağı için Zeytin Miktarı (Kg)
2013/14	7,6	1.033.384	623.223	130.001	4,8
2014/15	9,6	1.352.152	913.319	189.482	4,8
2015/16	7,6	1.108.188	711.133	143.115	5,0
2016/17	11	1.535.055	1.102.080	177.365	6,2
2017/18	13,4	2.031.244	1.593.698	263.000	5,6
2018/19	9,9	1.500.467	1.073.472	193.613	5,5
2019/20	10,0	1.482.500	1.068.415	230.595	4,9
2020/21	8,3	1.316.850	956.804	193.000	5,4
2021/22	10,6	1.738.680	1.231.925	235.727	5,2
2022/23	17,8	2.976.654	2.244.999	380.000	5,3
2023/24*	8,9	1.520.000	1.030.000	210.000	5,6

Kaynak: Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi * Tahmin

Zeytinyağı üretiminde ülkemizin performansına baktığımızda 22/ 23 sezonunda 380 bin ton zeytinyağı üretimi ile rekor kırdığı görülmektedir. Bu rakam bir önceki senenin 235 bin ton olan üretiminden %62 daha fazladır. Dünyanın diğer önde gelen zeytinyağı üreticileri olan İspanya'nın 666 bin, İtalya'nın 241 bin ve Tunus'un 180 bin ton zeytinyağı üretimi yaptığı sezonda, ülkemiz 380 bin ton üretimi ile İspanya'nın ardından dünya ikincisi olmuştur. Bu rakam ilgili sezonun dünya zeytinyağı üretiminin yaklaşık %15'ine karşılık gelmektedir. Ülkemizin 23/24 sezonunda toplam 210 bin ton üretim ile dünya zeytinyağı üretiminin %9'unu gerçekleştirmesi beklenmektedir. Ülkemizde illere göre zeytinyağı üretiminin yüzdelik dağılımına baktığımızda ilk sırayı %20 ile İzmir

almaktadır. Onu sırasıyla %12 Aydın ve %11 ile Muğla izlemektedir. İllerin yağlık zeytin üretimlerini incelediğimizde İzmir’de 410 bin tonluk yağlık zeytin üretimi yapılırken bu rakam Aydın’da 249 bin ve Muğla’da 225 bin tondur.

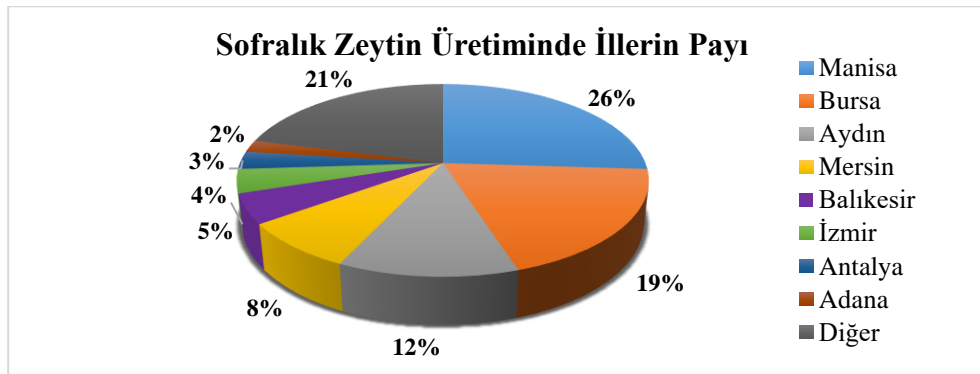
Ülkemiz dünya sofralık zeytin üretiminde de önde gelen ülkeler arasındadır. Yıllık ortalama 450 bin ton üretim yapan ülkemizde 22/23 sezonunda bir önceki seneye göre %35 artış ile toplam 605 bin ton sofralık zeytin üretimi yapılmıştır. Gerek 22/23 sezonunun ülkemiz için var yılı olması gerekse de diğer Akdeniz ülkelerini olumsuz etkileyen iklim değişikliğinin ülkemizde sınırlı etkide kalması ile dünya zeytin üretiminde ülkemiz lider konuma ulaşmıştır. Sofralık zeytinde önde gelen üretici ülkelerden Mısır’ın 22/23 sezonu üretimi 600 bin ton iken bu rakam diğer önemli sofralık zeytin üreticisi ülkelere İspanya için 414 bin ton ve Cezayir için 256 bin tondur. 23/24 sezonuna baktığımızda ise toplam 445 bin tonluk bir sofralık zeytin üretimi beklenmektedir. Bu rakam, ilgili sezonda dünya sofralık zeytin üretiminin %17’sine denk gelmektedir. Ülkemiz için 23/24 sezonu her ne kadar yok yılı sezonu olsa da ortalama sofralık zeytin üretim rakamlarının altına inilmemesi beklenmektedir. Ülkemizde illere göre sofralık zeytin üretiminin yüzdelik dağılımına baktığımızda ilk sırayı %26 ile Manisa, ikinci sırayı %19 ile Bursa ve üçüncü sırayı %12 ile Aydın almaktadır. Grafik 5’de diğer şehirlerimizin sofralık zeytin üretimi içindeki yüzdelik payları yer almaktadır. Üretimde ilk üç sırada yer alan Manisa’nın 213 bin, Bursa’nın 188 bin ve Aydın’ın 182 bin ton üretimi bulunmaktadır.

Tablo 13. Türkiye Sofralık Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi

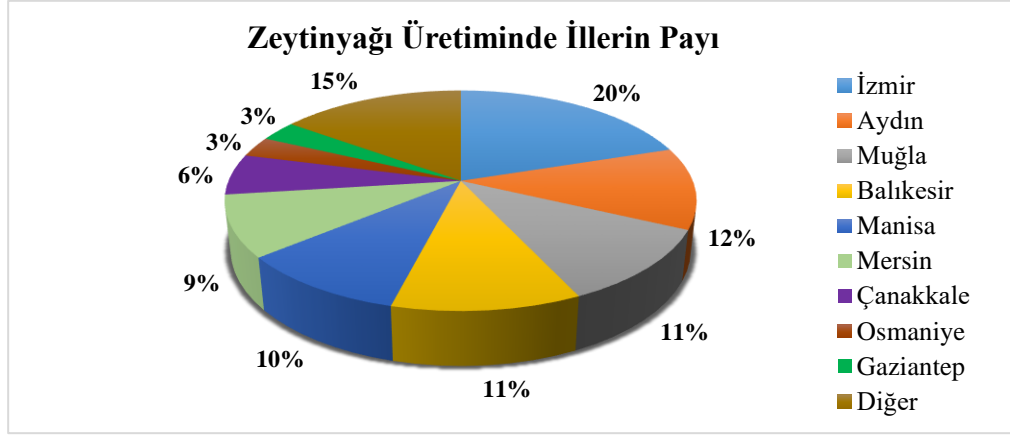
SEZONLAR	Sofralık Zeytin Üretim Miktarı (Ton)	Zeytinyağı Üretim Miktarı (Ton)
2013/14	430.000	160.000
2014/15	390.000	190.000
2015/16	397.000	175.000
2016/17	400.000	175.000
2017/18	450.000	263.000
2018/19	423.000	193.613
2019/20	414.000	230.595
2020/21	360.000	193.000
2021/22	450.000	235.727
2022/23	605.000	380.000
2023/24*	445.000	210.000

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 *Tahmin

Grafik 5. Ülkemizde İllerin Sofralık Zeytin Üretim Payı (%)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı 2023

Grafik 6. Ülkemizde İllerin Zeytinyağı Üretim Payı (%)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı 2023

A.2. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Tüketimi

Sofralık zeytinde ülkemiz yıllık tüketim ortalaması 344 bin ton civarındadır. Dünya sofralık zeytin tüketim ortalaması 2.900 bin ton iken ülkemiz bu tüketim rakamı ile yıllık ortalama 570 bin ton tüketim yapan AB bölgesi ve 500 bin ton tüketim yapan Mısır'ın ardından üçüncü sırada yer almaktadır. 22/23 sezonunda ülkemizde 605 bin tonluk üretimin %67'sine denk gelen 407 bin tonluk sofralık zeytin tüketilmiştir. Bu rakamın 23/24 yılında 310 bin ton olması ve dünya sofralık zeytin tüketiminin %11'ine denk gelmesi beklenmektedir. Ülkemizin kişi başına sofralık zeytin tüketimine baktığımızda ise 3,9 kg ile, Suriye (5,6 kg), Cezayir (6,2) ve Mısır (5,5 kg)'ın ardından dördüncü sırada yer almaktadır.

Zeytinyağı üretiminde ilk dört ülke içinde yer alan ülkemizde tüketim miktarlarına bakıldığında yıllık ortalama 151 bin ton tüketim yapıldığı görülmektedir. Yukarıda Grafik 1'de yer aldığı üzere ülkemizde yıllık kişi başı zeytinyağı tüketimi ortalama 2 litredir. Bu rakam, yıllık ortalama kişi başı 12,3 litre zeytinyağı tüketen İspanya, 10 litre tüketim yapan Yunanistan ve 7,7 litre tüketim yapan İtalya gibi diğer Akdeniz ülkelerine göre oldukça düşüktür. Rekor zeytinyağı üretimi gerçekleştirilmiş olan 22/23 sezonunda toplam tüketim de 179 bin ton ile en üst seviyeye ulaşmıştır. Yıllık tüketim rakamları bazında 23/24 sezonunda Akdeniz ülkelerinden İspanya'nın 350 bin İtalya'nın ise 415 bin ton toplam zeytinyağı tüketimi yapması beklenmekte iken ülkemiz için bu rakam 121 bin tondur. Mutfağı zeytinyağı kullanmaya uygun olan ülkemizde zeytinyağı tüketim değerlerinin bu kadar düşük olmasında ekonomik nedenler ilk sırada yer almakta iken, zeytinyağı tüketiminin faydaları konusunda farkındalık eksikliği de önemli bir etkidir.

Tablo 14. Türkiye Sofralık Zeytin ve Zeytinyağı Tüketimi

SEZONLAR	Sofralık Zeytin Tüketimi (Ton)	Zeytinyağı Tüketimi (Ton)
2010/11	300.000	131.000
2011/12	350.000	150.000
2012/13	350.000	150.000
2013/14	355.000	105.000
2014/15	330.000	125.000
2015/16	318.000	116.000
2016/17	332.000	150.000

2017/18	355.000	176.000
2018/19	349.000	163.000
2019/20	340.000	170.000
2020/21	330.000	150.000
2021/22	285.000	170.000
2022/23	407.000	179.000
2023/24*	310.000	121.000

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 *Tahmin

B. TÜRKİYE ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN DIŞ TİCARETİ VE DENGE

B.1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin İhracatı

Zeytinyağında ülkemizin ihracat performansı değerlendirildiğinde miktar ve buna bağlı olarak toplam tutarda yıllara göre ciddi farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Ancak genel bir ortalama alınmak istendiğinde zeytinyağının türü ve kalitesine göre değişkenlik göstermekle birlikte 22/23 sezonuna kadar kilogram başına ortalama fiyatların 3,5 Dolar civarında seyrettiği görülmektedir. Diğer önde gelen zeytin üretici ülkelerin içerisinde bulunduğu AB bölgesinde kilogram başına ihracat fiyatı 22/23 sezonunda ortalama 9,6 Dolar'a kadar yükselmiş ve 23/24 sezonunda 8,5 Dolar seviyelerine gerilemiştir.⁹ Ülkemizin 2022 yılına ait zeytinyağı ihracatı geliri 316 milyon Dolar iken İspanya zeytinyağı ihracatından 2022 yılında yaklaşık 4 milyar 235 milyon Dolar elde etmiştir. Bu rakam İtalya için 1 milyar 861 milyon Dolar'dır¹⁰. TÜİK verilerine göre hazırlanan Tablo 15'de görüldüğü üzere zeytinyağının ihracat kilogram fiyatı ülkemizde 22/23 sezonunda 3,7 Dolar'dır. AB bölgesinde 22/23 sezonunda zeytinyağının ihracat kilogram fiyatı İspanya'da bir önceki seneye göre %44 artarak ortalama 5,7 Dolar'a ulaşmış, İtalya'da ise %25 artarak 5,3 Dolar'dan 6,5 Dolar'a yükselmiştir. Tablo 13'de görüldüğü üzere ülkemiz için 21/22 sezonunda 3,1 Dolar olan zeytinyağı kg/ihracat fiyatı 22/23 sezonunda %20 artarak 3,7 Dolar'a yükselmiş ve 23/24 sezonunda ise %35 artarak 5 Dolar olmuştur. Ülkemizin zeytinyağı ihracatından elde ettiği gelir 22/23 sezonunda bir önceki seneye göre %106 artarak 316 milyon Dolar olurken bu rakam 23/24 sezonunda 674 milyon Dolar'dır. Her ne kadar dünya genelinde yaşanan fiyat artışlarının etkisi ile toplam ihracat geliri toplam ihracat miktarına göre daha ciddi bir artış yaşayarak 2022 yılına göre %113 artmış olsa da aynı yıllar için zeytinyağı ihracat miktarındaki artış %50'dir.

2023 yılında ülkemizin zeytinyağı ihracat gelirinde ülkelerin payları değerlendirildiğinde Tablo 16'da görülebileceği gibi ilk sırada 267,9 milyon Dolar ile İspanya yer almaktadır. İspanya'yı 172,2 milyon Dolar ile ABD ve 46,7 milyon Dolar ile İtalya izlemektedir. 2023 yılında İspanya'ya yapılan 54 bin tonluk zeytinyağı ihracatı, 267 milyon Dolar ihracat hacmine ulaşmıştır. Önceki yıllarla kıyaslandığında birim başına diğer ülkelerden daha az ödeme yapan İspanya'nın kendi ihraç pazarlarını kaybetmemek adına üretiminin düşük olduğu yıllarda birim başına yaptığı ödemeyi artırdığı görülmektedir. Bu artışın sebepleri arasında İspanya'nın ihraç pazarlarını kaybetmemek amacıyla bu dönemlerde daha kaliteli zeytinyağlarını da ithal ederek üçüncü ülkelere satması yer almaktadır. İspanya, her ne kadar Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO) verilerine göre ülkemizin zeytinyağı ihracatında düzenli olarak ilk beş ülke içinde yer alsada özellikle dökme zeytinyağı kapsamında yapılan bu ihracatlar ülkemize katma değer ve dünya piyasalarında rekabet

⁹ Uluslararası Zeytin Konseyi

¹⁰ Food and Agriculture Organization

dolayısıyla tanınırlık kaybı olarak dönmektedir. Dünyada zeytinyağı ihracatının işlendiği ilk bölümde de belirtildiği üzere İspanya ve İtalya gibi önde gelen zeytin üreticisi AB üyesi ülkelerin zeytinyağı politikası, ürün miktarlarının dalgalanma yaşadığı yıllarda diğer üretici ülkelere dökme zeytinyağı ithal ederek bunları kendi ülkelerinde işleyip, özellikle riviera türünde üçüncü ülkelere İspanyol veya İtalyan zeytinyağı etiketi ile satmak yönündedir. Bu politika hem ülkemizde zeytinyağı fiyatlarını artırmakta hem de şişelenmiş ve markalı zeytinyağı ihracatımızın önüne geçerek gerek dış pazarlarda ülkemiz zeytinyağlarının “Türk Zeytinyağı” olarak bilinmesine olumsuz etki etmekte gerekse de dökme zeytinyağı olarak ucuza ithal ettikleri ürünleri şişelemeleri sonucunda katma değer farkını bu ülkelerin elde etmesine neden olmaktadır. Ülkemiz zeytinyağı ihracatında ilk sıralarda yer alan diğer ülkelerin değerlendirilmesi yapıldığında İtalya’nın birim başına en az ödeme yapan ülke olduğu görülmektedir. Bu da ülkenin üretici ülke olmasının yanı sıra yüksek kaliteli veya markalı yağlardan ziyade dökme zeytinyağına talebinden kaynaklanmaktadır. Üretici olmayan ülkeler olan ABD, Suudi Arabistan ve Japonya dış pazarlar açısından daha karlı bir görünüm sergilemektedir. Özellikle ülkemiz zeytinyağlarına birim başına en yüksek ödemeleri yapan Japonya’nın (2023 yılında 6 Dolar) niş bir pazar olması, özellikle şişelenmiş katma değerli, yüksek kalite ve organik zeytinyağı ürünlerini tercih etmesi bu değerlerin elde edilmesinde önemli bir faktördür. Japonya ile yapılan ihracat faaliyeti karlılığına karşın ülkenin talep ettiği standartların yüksekliği nedeniyle oldukça zorludur. Benzer durum bir diğer önemli pazarımız olan ABD için de geçerlidir. Bu noktada ABD ve Japonya gibi üretici olmayan, istikrarlı ve yüksek katma değerli ürün talebinde bulunan ve birim başına yüksek ödeme yapan ülkelerin standartlarının ülkemiz standartları ile uyumlu olması ihracatımıza ciddi şekilde katkı sağlayacaktır. Aşağıda dördüncü bölümde detaylarına girilecek olan UZK faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen promosyon çalışmaları önem kazanmaktadır. UZK’nın dünyada sofralık zeytin ve zeytinyağı için standartların belirlenmesindeki görev ve etkisi ülkemizin üyesi bulunduğu bu uluslararası kuruluş aracılığıyla dünya pazarlarına açılmasında önemli bir araçtır. ABD, Japonya, Çin, Avusturalya ve Brezilya’da son yıllarda yürütülen, gerek zeytinyağı tüketimini artırmak için gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarından gerekse ülkelerin zeytinyağı ve sofralık zeytinde UZK standartlarıyla uyumlaştırılması faaliyetlerinden üretici ve söz konusu ülkelerle yüksek zeytinyağı ihracatı yapan ülkemizin ciddi ölçüde yararlanabileceği değerlendirilmektedir.

Zeytinyağı ihraç pazarı hedeflerimiz kapsamında ABD ve Japonya gibi zeytin üreticisi olmayan ve dünya zeytinyağı ithalatında ön sıralarda yer alan yüksek gelir grubundaki ülkelerle dış ticaret ilişkilerinin güçlendirilmesi ile hem ülkemizdeki üretim kayıplarına bağlı olmaksızın istikrarlı bir ihracat geliri elde edilebileceği, hem de markalaşma yolunda diğer önde gelen zeytinyağı üreticisi ülkelerle rekabet konusunda ülkemize fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 15. Türkiye Zeytinyağı İhracatı ve Ortalama İhraç Fiyatları

Yıllar	İhracat Miktarı (Kg)	Toplam İhracat Tutarı (\$)	Ortalama Fiyat (Kg/\$)
2014	22.745.206	87.988.974	3,9
2015	12.859.093	60.119.968	4,7
2016	17.994.103	69.832.878	3,9
2017	50.541.236	200.934.502	4,0
2018	66.078.171	240.006.322	3,6
2019	54.993.249	142.694.500	2,6
2020	52.546.798	124.230.289	2,4

2021	49.546.171	153.198.367	3,1
2022	86.127.659	316.746.623	3,7
2023	134.809.287	674.767.244	5,0

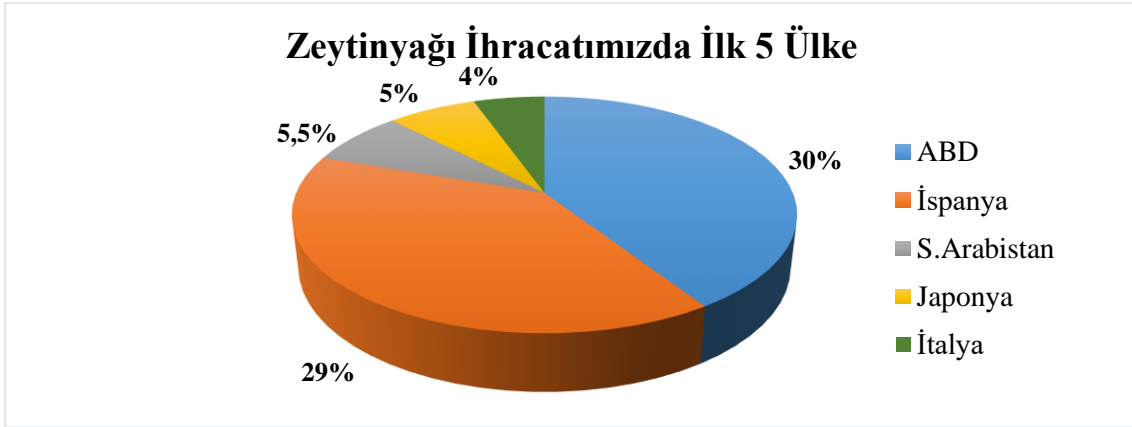
Kaynak: TÜİK

Tablo 16. Türkiye'nin Zeytinyağı İhracatında İlk 5 Ülke

YILLAR	ÜLKELER									
	ABD		İspanya		İtalya		Japonya		Suudi Arabistan	
	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)
2019	18,2	43	7,3	14,9	4,1	7,9	2,3	8,2	6	18,2
2020	19,9	42,3	3,4	6,7	2,4	4,2	2,3	7,4	7,2	17,5
2021	15,7	48,5	7,1	21,1	1,1	2,7	3,5	12,8	1,7	4,6
2022	28,1	99,5	24,4	95,4	1,1	3,2	4,5	18,3	3,9	13,4
2023	34,9	172,2	53,6	267,9	10,1	46,7	4,8	28,8	4,9	24,1

Kaynak: TÜİK

Grafik 7. Zeytinyağı İhracatımızda İlk 5 Ülkenin Toplam İçindeki Payı (% Değer)

Kaynak: TÜİK

Ege İhracatçılar Birliğinden alınan Türkiye’de sofralık zeytin ihracatı değerleri incelendiğinde 17/18 sezonundan bu yana düzenli değer artışı görülmektedir. 17/18 sezonunda 127 milyon Dolar olan sofralık zeytin ihracat geliri 22/23 sezonunda %44 artarak 184,5 milyon Dolara yükselmiştir. 22/23 sezonunda toplam 100 bin ton sofralık zeytin ihracatı yapılırken içerisinde bulunduğumuz sezon olan 23/24 sezonunda yine yaklaşık 100 bin ton civarında sofralık zeytin ihracatı yapılması beklenmektedir. ¹¹ İhracatı yapılan zeytinlerin ortalama %70’i siyah zeytinlerden gerçekleştirilmekteyken kalanı (ortalama 20-25 bin ton) yeşil zeytinlerden oluşmaktadır. Sofralık zeytin ihracatında kg/fiyat değerlerine baktığımızda 20/21 sezonunda 1,7 kg/\$ olan fiyatın bir sonraki sene 1,5 Dolar’a düştüğü görülürken bu oran 22/23 sezonunda %17 artışla 1,8 Dolar’a çıkmıştır. Dünyada sofralık zeytin ihracat değerlerinin ortalama 2,5-3 Dolar olduğu ¹² göz önünde bulundurulduğunda ülkemizin önde gelen sofralık zeytin ihracatçısı İspanya, Yunanistan ve Fas gibi ülkelerle rekabetçi durumda olduğu ve dünya pazarlarına girmekte avantaj sağladığı görülmektedir. Ancak bu noktada önemli olanın dünya pazarlarında ülkemiz sofralık zeytinlerinin fiyat avantajının

¹¹ Tablo 8, Uluslararası Zeytin Konseyi¹² Uluslararası Zeytin Konseyi

düşük kalite algısı ile bağdaştırılmasına engel olmak maksadıyla ülkemizin zeytin ürünlerinin marka algısının yüksek olması için tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yapılması gerekliliği olduğu değerlendirilmektedir.

Sofralık zeytin ihracatımızda ülkelerin payları değer bakımından incelendiğinde ilk sırada Almanya'nın yer aldığı görülmektedir. Ülkemizden ortalama 35 milyon Dolar değerinde sofralık zeytin ithalatı olan Almanya 2022 yılında 33,5 milyon Dolarlık ihracat yaparken 2023 yılında %21 artış ile 40,6 milyon Dolarlık ihracat rakamına ulaşmıştır. Almanya'nın miktar bakımından ihracat değerlerine bakıldığında ise yıllık ortalama 23 bin ton rakamlarına ulaşıldığı görülmektedir. Almanya'nın ardından gelen sofralık zeytin ihracatımızda ikinci sırada yer alan ülke ise Irak'dır. Ülkenin yıllık ortalama sofralık zeytin ithalatı 26,2 milyon Dolar'dır. Ülkenin miktar bakımından ise Almanya'dan daha fazla sofralık zeytin ithal ettiği görülmektedir. Yıllık ortalama sofralık zeytin ithalat rakamı 37 bin tondur. Sofralık zeytin ihracatımızda yer alan ilk beş ülkeye yapılan ihracat, özellikle 2023 yılında zirveyi görerek 120 milyon Dolar değerine ulaşmıştır. Bu rakam ülkemizin 2023 yılı sofralık zeytin ihracatının %65'ine denk gelmektedir. Sofralık zeytin ihracatımızda ilk sıralarda yer alan ülkelerin Irak, Romanya ve Bulgaristan gibi coğrafi yakınlık sahibi olduğumuz ülkeler ve Türk nüfusunun yoğun olduğu Almanya gibi ülkeler olması dikkat çekicidir. Bu ülkelerden farklı olarak ABD'nin sofralık zeytin ihracatımızda da ilk beş içerisinde yer alması ülkemiz zeytin ürünlerinin tanıtımının ABD'de daha fazla yapılması durumunda genişleme ihtimalimizin olduğu bir pazar yapısı taşıdığını düşündürmektedir.

Bakanlığımızın ihracat faaliyetleri kapsamında ihracatçıların rekabetçi sezon şartlarına uyum sağlayabilmeleri ve mevcut ihraç pazarlarının muhafaza edilmesini teminen dökme ve varilli zeytinyağı ihracatında 19/07/2023 tarihinden itibaren kilogram başına 20 sent olarak uygulanan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kesintisi, 14/09/2024 tarihli 32662 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 8957 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı" ile kaldırılmıştır.

Tablo 17. Türkiye Sofralık Zeytin İhracatı

Yıllar	Yeşil zeytin		Siyah zeytin		Toplam	
	Miktar (Kg)	Tutar (\$)	Miktar (Kg)	Tutar (\$)	Miktar (Kg)	Tutar (\$)
2010/11	12.563.825	24.480.695	59.697.617	102.048.067	72.261.442	126.528.762
2011/12	13.979.344	25.316.615	59.280.250	94.959.106	73.259.594	120.275.721
2012/13	15.145.801	28.813.772	61.901.474	101.807.517	77.047.275	130.621.289
2013/14	15.021.413	29.878.904	62.815.281	104.956.215	77.836.694	134.835.119
2014/15	13.940.820	26.997.349	55.227.299	97.627.749	69.168.119	124.625.098
2015/16	11.341.655	23.740.357	46.261.527	93.522.827	57.603.182	117.263.184
2016/17	10.537.225	20.040.140	48.416.560	92.257.402	59.009.071	112.441.800
2017/18	13.107.277	23.001.407	54.825.489	104.378.246	67.932.766	127.379.654
2018/19	21.744.398	32.305.160	69.478.373	109.390.180	91.222.771	141.695.340

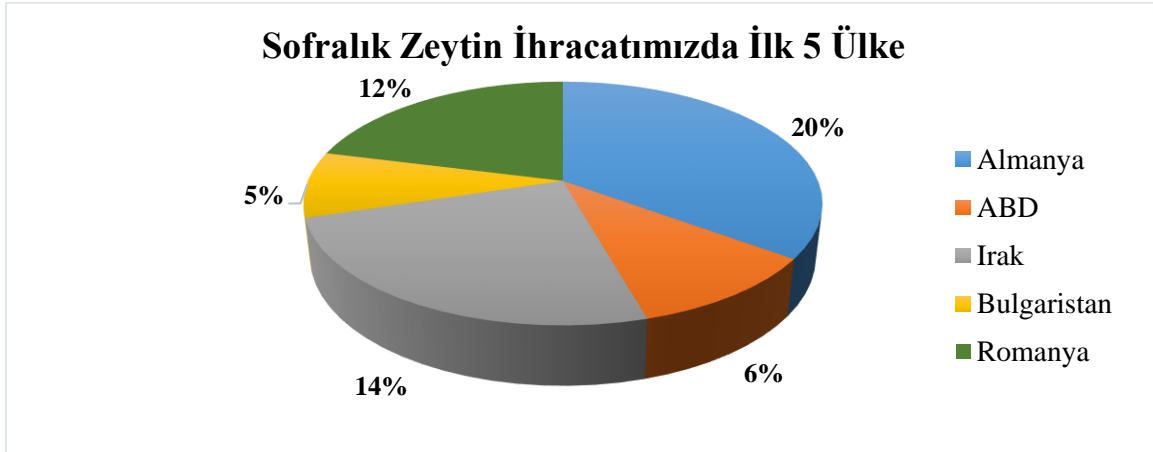
2019/20	18.614.773	33.405.835	65.802.643	112.385.313	84.417.416	145.791.148
2020/21	21.304.685	35.895.702	67.089.255	114.247.415	88.393.940	150.143.117
2021/22	30.235.068	48.272.602	79.335.790	124.269.554	109.570.859	172.542.156
2022/23	25.076.282	46.805.889	75.295.124	137.705.753	100.371.406	184.510.000

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

Tablo 18. Türkiye Sofralık Zeytin İhracatında Ülke Sıralaması

YILLAR	Almanya		ABD		Irak		Romanya		Bulgaristan	
	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (Bin Ton)	Değer (Milyon \$)
2019	21,4	32,3	11,2	11,6	32,4	22	29,2	19,5	12,1	6,7
2020	26,2	38,4	7,7	8,5	33,3	23,3	23,3	18,4	11,7	7,6
2021	23	33,7	11,1	11,2	38,9	26,2	27,2	19,4	11,7	7,7
2022	24,7	33,5	7,4	8,7	43,6	29,6	38,1	27,8	14,3	9,2
2023	22,4	40,6	8,5	11,4	37,6	29,9	30,9	26,6	14,3	10,9

Kaynak: TÜİK

Grafik 8. Sofralık Zeytin İhracatımızda İlk 5 Ülkenin Toplam İçindeki Payı (% Değer)

Kaynak: TÜİK

B.2. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin İthalatı

Ülkemizin zeytinyağı ithalatı Tunus ve İspanya'dan başta olmak üzere göz ardı edilebilir düzeyde düşük miktarda gerçekleşmektedir. Ülkemizin sofralık zeytin ithalatına baktığımızda ise yıllar içinde anlamlı bir rakama ulaşılmadığı ve göz ardı edilebilecek düzeyde sınırlı kaldığı görülmektedir.

B.3. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi

Ülkemizde zeytinyağı arz-talep dengesini gösteren Tablo 20'de yer aldığı şekliyle zeytinyağında üretim miktarındaki dalgalanmalarla birlikte sezon sonu stokunda değişiklikler görülmektedir. Tablo

21’de sofralık zeytin ithalat değerlerinin sıfır olarak geçmesinin nedeni ülkemizin göz ardı edilebilecek düzeyde düşük miktarlarda sofralık zeytin ithalatı yapmasıdır. Bahsi geçen tablolarda dikkat çeken noktanın ülkemizin gerek zeytinyağı gerekse sofralık zeytinde kendisine yetebilen ve dünyada her iki üründe de önde gelen ihracatçı ülkelerden olduğudur. Bu noktada sektöre ilişkin esas hedefimizin, ülkemizin alanda kendine yeterliliğini sürdürürken gerek ürün verimliliğini ve üretim kapasitesini gerekse de dünya piyasalarında markalaşmasının artırarak dış ticaret gelirlerimize daha fazla katkı sağlaması yolunda bir strateji belirlemek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 20. Türkiye Zeytinyağı Arz-Talep Dengesi (Bin Ton)

Yıllar	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22*	2022/23	2023/24*
Sezon Başı Stoku	13,5	34	9,5	24,5	26	33	100
Üretim	263	193,5	230	193,5	235	380	210
İthalat	0	0	0	0	0	0	0
İhracat	66	55	45	42	58	134	130
İç Tüketim	176,5	163	170	150	170	179	121
Sezon Sonu Stoku	34	9,5	24,5	26	33	100	59

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

Tablo 21. Türkiye Sofralık Zeytin Arz-Talep Dengesi (Bin Ton)

Yıllar	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24*
Sezon Başı Stoku	35	53	37	31	3	81	156
Üretim	450	423	414	360	450	605	445
İthalat	0	0	0	0	0	0	0
İhracat	77	90	80	88	110	100	100
İç Tüketim	355	349	340	300	285	407	310
Sezon Sonu Stoku	53	37	31	3	81	156	191

Kaynak: Uluslararası Zeytin Konseyi, Kasım 2023 * Tahmin

C. PİYASA FİYATLARI

Aşağıdaki tabloda 2010 yılından itibaren zeytinyağı fiyatları yer almaktadır. Son üç yıllık fiyat hareketlerine baktığımızda üç farklı dönemde ortalamanın üstünden fiyat yükselişleri yaşandığı görülmektedir. Bunlardan ilki 2021 yılının Aralık ayında %34 artış ile kilogram fiyatının 20,27 TL’den 27,26 TL’ye çıkmasıdır. 2021 yılında zeytinyağı fiyatlarındaki yükseliş göze çarpmaktadır. Bu tarihten 2023 yılı Temmuz ayına kadar olan fiyat değişimleri ortalama %10 seviyelerinde yaşanırken Temmuz ayında zeytinyağının kilogram fiyatı %33 artarak 76,70 TL’den 102,75 TL’ye yükselmiştir. Üçüncü ve son ciddi fiyat artışı ise iki ay sonra gerçekleşmiş ve kilogram fiyatı aylık %31 artarak 159,10 TL’ye çıkmıştır.

Tablo 22. Ham Muhtelif Asit Zeytinyağı Fiyatları (Ortalama TL/Kg)

AYLAR	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ocak	6,05	8,11	14,19	10,95	13,65	11,91	11,02	15,30	32,60	68,41	164,89

Şubat	6,11	9,12	13,87	12,61	13,60	13,63	12,36	17,39	35,97	68,39	172,96
Mart	6,22	10,19	11,51	12,65	13,36	14,82	11,23	17,36	37,44	60,54	175,57
Nisan	5,63	9,36	10,47	14,00	12,88	15,18	12,01	18,18	41,21	68,41	183,65
Mayıs	5,97	9,17	10,24	13,25	12,79	15,14	14,92	18,29	40,36	65,29	177,19
Haziran	5,56	10,39	10,36	13,68	12,66	15,96	12,47	19,17	46,05	76,70	179,14
Temmuz	6,55	11,85	10,01	13,26	13,10	16,01	13,78	19,37	42,80	102,75	168,89
Ağustos	5,79	12,10	8,80	13,02	12,47	14,81	12,84	20,37	46,59	115,89	
Eylül	5,64	11,59	7,76	12,63	13,18	13,46	12,38	19,29	48,11	121,10	
Ekim	5,07	9,68	7,62	12,17	14,57	16,25	14,99	19,37	49,43	159,10	
Kasım	5,91	11,20	9,85	13,04	14,04	15,68	14,17	20,27	53,96	162,49	
Aralık	6,06	12,23	9,46	13,13	11,76	13,60	16,98	27,26	60,46	153,41	

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası, Temmuz 2024

D.ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİNDE ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMELERİ

Ülkemizde üretici organizasyonlarının örgütlenmesi;

- 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunu,
- 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu,
- 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu,

kapsamında yapılmaktadır. Zeytin ve zeytinyağı üreticilerinin büyük bölümü tarım satış kooperatifleri birlikleri çatısı altında örgütlenmişlerdir. Bu çerçevede tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ülkemizde üretilen sofralık zeytin ve zeytinyağının alımını yaparak, üreticisine destek sağlamaktadırlar. Birlikler, sofralık zeytin ve zeytinyağında güçlü birer alıcı olduklarından, ülkemiz zeytin üretimi de ağırlıklı olarak, Birliklerin alım bölgelerinde gerçekleştirilmektedir.

Tablo 23. Zeytin ve Zeytinyağı Alan Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri

Birlik Adı	Faaliyet Konusu	Birliğin Kooperatif Sayısı	Birliklerin Ortak Sayısı
Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği	Zeytinyağı- Sofralık Zeytin	30	19.236
Marmarabirlik	Sofralık Zeytin- Zeytinyağı	8	27.887

Kaynak: Tariş ve Marmarabirlik

Sofralık zeytin ve zeytinyağı konusunda faaliyet gösteren tarım satış kooperatifleri birlikleri Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği ve Marmarabirlik doğrudan alım yaparak sektörün içinde üretim, işleme ve pazarlama faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Birlikler, kimyevi gübre, zirai ilaç gibi ana üretim girdilerinde ortaklarına aynı kredi verdikleri gibi, mali yapılarının uygun olduğu dönemlerde nakdi kredi de verebilmektedirler. Ayrıca, üreticilerine yönelik eğitim ve yayın çalışmalarını da gerçekleştirmektedirler.

Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği, kooperatiflerine bağlı 38 işletmede günlük 7.055 ton işleme, yıllık 75.000 ton rafinasyon kapasitesine sahip modern rafinerisine, 3.000 ton/yıl kapasiteli sofralık

zeytin paketleme tesisine 28.000 ton zeytinyağı depolama kapasitesine, UZK tarafından akredite edilmiş bir laboratuvara, yıllık 55.500 ton zeytinyağı ambalajlama kapasitesine ve 46 ülkede tescilli 51 çeşit markaya sahiptir. Marmarabirlik, Lisanslı Depoculuğu Geliştirme Projesi kapsamında yapılan desteklerden faydalanarak 13.500 tonluk sofralık zeytin ve 4.000 tonluk zeytinyağı lisanslı deposu oluşturarak sofralık zeytin depolarını faaliyete geçirmiştir. Birlik, söz konusu depoları ile sektörde önemli bir kapasite oluşturmaktadır.

Tablo 24. Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği'nin Zeytinyağı Alım Miktar ve Fiyatları

Yıllar	Zeytinyağı Alım Miktarı (Ton)	Alım Fiyatı (TL/Kg)
2011/12	8.228	5,43
2012/13	11.857	4,95
2013/14	2.824	5,79
2014/15	4.732	6,93
2015/16	4.822	14,19
2016/17	3.503	10,35
2017/18	5.455	13,63
2018/19	3.823	10
2019/20	8.224	12,9
2020/21	3.569	22,49
2021/22	3.982	35,31
2022/23	5.487	71,15
2023/24*	1.431	286,12

Kaynak: Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği, Temmuz 2024 *Tahmin

Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği, 2022/23 döneminde bir önceki döneme göre yaklaşık olarak %38 daha fazla alım yaparak 5 bin 487 ton zeytinyağı alımına ulaşmıştır. 2023/24 sezonu için mevcut veriler Temmuz 2024 tarihine kadar gerçekleşen rakamlar olmakla birlikte söz konusu sezonda düşük bir alım gerçekleştirildiği görülmektedir. Marmarabirlik'in, 23/24 sezonunda bölgesinde yetiştirilen zeytinlerin 29 bin tonluk kısmını alması beklenmektedir. Bu rakam bir önceki seneye göre %36 daha azdır. Marmarabirlik piyasada önemli bir aktör olarak zeytinleri satın alıp işlemekte ve sofralık salamura siyah zeytinde piyasanın üreticiler lehine düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Marmarabirlik aldığı zeytinin küçük bir bölümünü de yağlık olarak işlemektedir.

Tablo 25. Marmarabirlik'in Zeytin Alım Miktarı

Sezonlar	Toplam Zeytin Alım Miktarı (Ton)	Alınan Zeytinden Yağlığa Ayrılan (Ton)	Üretilen Zeytinyağı Miktarı (Ton)
2011/12	45.246	16.813	3.146
2012/13	44.369	3.796	774
2013/14	23.798	2.492	512
2014/15	26.760	968	150
2015/16	36.748	1.185	231
2016/17	31.582	2.407	498
2017/18	51.485	2.555	522
2018/19	50.815	4.924	1.025
2019/20	43.244	3.372	674
2020/21	38.633	5.987	1.377
2021/22	44.463	7.341	1.505

2022/23	45.431	9.896	2.161
2023/24*	29.262	1.834	294

Kaynak: Marmarabirlik , Temmuz 2024 *Tahmin

E. TARIMSAL DESTEKLER

Zeytinyağı ilk kez 1966 yılında Destekleme Alım kapsamına alınan 24 tarımsal üründen biri olarak, 1986 yılına kadar aralıksız olarak desteklenmiş, 1987-1990 yılları arasında destekleme kapsamından çıkarılmıştır. 1991 yılında yeniden destekleme kapsamına alınan zeytinyağı, 5 Nisan 1994 kararlarıyla birlikte tekrar destekleme kapsamı dışında bırakılmıştır. Uygulama zaman zaman yerini Birlik alım fiyatlarına bırakmış, 1998 yılından itibaren de destekleme ödemeleri prim ödemelerine dönüştürülmüştür. Prim ödemeleri ile Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, ekonomiyi kayıt içine alarak vergi gelirlerini arttırmak, tarımsal kayıt ve envanter tutulmasını sağlamak, üretici ve sanayiciyi aynı zamanda koruyup üretimi teşvik etmek ve sanayiye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak amaçlanmıştır.

Zeytincilik sektörünün geliştirilmesi ve düzenlenmesi amacıyla oldukça geniş yelpazede uygulanan desteklemeler zaman içerisinde değişime uğramıştır. Geçmişte uygulanan destekleme araçları içinde; destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve doğrudan gelir desteği (2000-2008) bulunmaktadır. Destekleme primleri yıllar içinde destekleme alımlarıyla yer değiştirerek kesintiye uğrasa da günümüzde zeytinyağında fark ödemesi adı altında devam etmektedir. 2012 yılında 50 kuruş olan destek 2017 yılında 70 kuruşa ve 2017 yılında 80 kuruşa çıkmıştır. Günümüzde destek miktarı halen 80 kuruştur.

Zeytin üreticilerine prim desteği yanında 2003 yılından itibaren mazot ve gübre desteği sağlanmaktadır. Türkiye’de zeytin üreticilerinin yararlandıkları mazot desteği ve kimyevi gübre desteği ödemeleri 3 ayda bir yapılmaktadır. 21/22 sezonunda 83 TL/da’ye çıkan destek, 22/23 sezonunda 107 TL/da olmuştur. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan bir diğer destek sertifikalı zeytin fidanı kullanımı desteğidir. Bu kapsamda, sağlıklı fidanlarla en az 10 dekar kapama zeytinlik tesis edilmesi amacıyla 2006 yılından itibaren zeytin üreticileri desteklenmektedir. Sertifikalı fidan desteklemeleri birim fiyat, alana göre ödeme miktarları Tablo 26’daki gibidir.

2018 yılında yayımlanmış olan destekleme ödemesinin uygulama esaslarının belirlendiği "Bitkisel Üretimde Biyolojik ve/veya Biyoteknik Mücadele Destekleme Ödemesi Uygulama Tebliği" kapsamında Biyoteknik Mücadele Destekleme Ödemesi olarak zeytine 33 TL/da destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Tablo 26. Türkiye’de Zeytin Üreticilerinin Yararlandıkları Mazot ve Gübre Desteği

Yıllar	Alan	Gübre Desteği (TL/da)	Mazot Desteği (TL/da)
Ürün Grupları 2015/2016 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları		11
Ürün Grupları 2016/2017 Azami 500da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları		11
Ürün Grupları 2017/2018 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları		14

Ürün Grupları 2018/2019 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	19	
Ürün Grupları 2019/2020 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	4	15
Ürün Grupları 2020/2021 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	8	17
Ürün Grupları 2021/2022 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	83	
Ürün Grupları 2022/2023 Azami 500 da	Hububat, Yem bitkileri Baklagiller, Yumru bitkiler, Sebze, Meyve alanları	107	

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Tablo 27. Ülkemizde Zeytin Üretiminde Sağlanan Destekler

Destek Adı (2023)	Destek Tutarı (TL)
Zeytinyağı Fark Ödemesi	0,80
Dane Zeytin Fark Ödemesi	0,15
Toprak Analizi (TL/50 dekar)	50
Mazot ve Gübre (TL/dekar)	107
İyi Tarım Uygulamaları (Bireysel-Grup Sertifikasyonu) (TL/dekar)	72 ve 36
Organik Tarım Uygulamaları (Bireysel-üretici Grubu) (TL/dekar)	72 ve 36
Biyoteknik Mücadele Desteği (TL/dekar)	33
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım (TL/işletme)	1000
Sertifikalı Fidan Üretim Desteği (Aşılı/Aşısız) (TL/adet)	1/0,5
Sertifikalı ve Standart Fidan Kullanım Desteği (Standart/Sertifikalı) (TL/dekar)	100/280
Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu (TL/dekar)	100
Bitkisel Üretim Yapan Küçük Aile İşletmesi Desteği (TL/dekar)	200
Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma (ÇATAK) Programı (TL/dekar)	45/60/135 (kategori)
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği (TL)	144.000

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

F. ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİNDE LİSANSLI DEPOCULUK UYGULAMALARI

5300 Sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu yürürlüğe konulmuş olup, Kanunun uygulanmasına ilişkin gerekli yönetmelikler hazırlanarak, Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Ayrıca, zeytinyağı lisanslı depo tebliği de Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Lisanslı depoların temel nitelikleri ve kuruluş şartları:

- Anonim şirket olma zorunluluğu,
- Bakanlıktan kuruluş ve faaliyet izni almak,
- Depolama kapasitesine göre en az 1 trilyon TL ödenmiş sermayeye sahip olmak,
- Bakanlıkça her yıl Ocak – Haziran ve Temmuz – Aralık dönemleri için belirlenen lisanslı depo teminatını ödemek,
- İşletme tesislerinin ve depolanan ürünlerin sigortalanması zorunluluğu,
- İlgili borsa ile sözleşme yükümlülüğünü yerine getirmek,
- Yönetmelikte gösterilen diğer şartlar ile teknik gereklilikler olarak sıralanabilmektedir.

Zeytin sektöründe lisanslı depoculuk faaliyetleri kapsamında 2010 yılında “Birliklerin Lisanslı Depoculuk Kapasitelerinin Geliştirilmesi Projesi” (BLGP) ile Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin mevcut kapasiteleri modernize edilerek lisanslı depoculuk sistemine entegre edilmesi hedeflenmiştir. Projeye başvuran Birliklerden şartları Dünya Bankası tarafından da uygun bulunan Marmarabirlik’ in zeytinyağı ve sofralık zeytin lisanslı depo inşaatı bedelinin %50’si Tarım Reformu Uygulama Projesi C/3 Bileşeninden Dünya Bankası kredileri ile Hazine tarafından hibe olarak karşılanmıştır. Birlik bu kapsamda 4.000 tonluk zeytinyağı deposu ve 13.500 tonluk sofralık zeytin deposu inşa etmiştir. Gerek hava koşullarına bağlı olarak gerekse alternans gösteren yapısı nedeniyle üretim değerlerinde dalgalanmalar yaşanabilen zeytin ürünlerinde lisanslı depoculuk faaliyetleri kapsamında hedeflenen çıktılar şunlardır:

- Ürünlerin, sağlıklı koşullarda depolanması ve objektif olarak analiz edilerek sınıflandırılması,
- Dönemsel arz yoğunluğunun ve buna bağlı olarak ortaya çıkan üretici mağduriyetinin giderilmesi,
- Ürün piyasalarında mali derinliğin sağlanması ve sınırlı sayıdaki aktörün fiyat belirleme imkânının ortadan kaldırılması,
- Sanayiciye uygun ve zamanında hammadde temini,
- Ürün ticaretinin kayıt altına alınması,
- Desteklerin hedef kitlelere kolayca yönlendirilmesi ve bu alanda etkinliğin artırılması,
- Alternatif ve düşük maliyetli finansman olanaklarının devreye sokulması, şeklinde sıralanabilmektedir.

G. ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN İŞLEME TESİSLERİ

Zeytinyağı üretiminde klasik ve modern sistemler kullanılmaktadır. Klasik sistemi mengeneler, kuru sistem (süper presler) ve sulu sistem (torbalı, hidrolik presler) olarak gruplandırmak mümkündür. Modern (Kontinü Santrifüjleme) sistemleri ise 2 fazlı kontinü santrifüjleme sistemi, 3 fazlı kontinü santrifüjleme sistemi, perkolasyon sistemi, kombine perkolasyon ve santrifüjleme (sinoleo) sistemi olarak gruplandırılabilir.

Klasik sistem yağhaneler ülkemizde zeytinyağı sektörünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu işletmeler mevsimlik olarak çalışan tesisler olup, bu işletmelerdeki sistemler

zeytinyağı üretiminde önemli ölçüde kalite ve verim kayıplarına neden olmaktadır. Bu işletmelerde randıman düşük, maliyet ise yüksek olmakta ve elde edilen ürünün kalite kriterlerine uyumu zor olmaktadır. Diğer taraftan yağhanelerde preslenen yağlar üretici tarafından uygun olmayan koşullarda depolanarak fiyat, arz ve talep gibi unsurların oluşmasından sonra sanayiye gönderilmektedir. Bu da yine ürün kalitesini düşüren diğer faktörlerden biridir. Tarım ve Orman Bakanlığı kayıtlarına göre zeytinyağı işleyen (işleme-paketleme) 1.325 tesise üretim izni verilmiştir. Bu işletmeler ağırlıklı olarak zeytin üretim bölgelerinde bulunmaktadır.

Tablo 28. İlçe Bazında Zeytinyağı İşleme Tesisleri

İLÇE	SAYI	İLÇE	SAYI	İLÇE	SAYI	İLÇE	SAYI
Adana	17	Eceabat	2	Kemalpaşa	21	Sakarya	3
Ahmetli	3	Edremit	82	Kırkağaç	15	Salihli	6
Akhisar	41	Efeler	19	Kilis	44	Sarayköy	1
Alaşehir	6	Erdek	14	Kiraz	1	Saruhanlı	18
Aliağa	11	Erdemli	4	Koçarlı	11	Seferihisar	13
Antalya	54	Ezine	19	Köprübaşı	3	Selçuk	13
Armutlu	2	Fethiye	16	Köşk	10	Seydikemer	21
Artvin	1	Foça	11	Köyceğiz	5	Silifke	3
Ayvacık	11	Gaziantep	12	Kuşadası	8	Soma	10
Ayvalık	33	Germencik	26	Kuyucak	3	Söke	14
Bandırma	4	Gerze	1	Lapseki	2	Sultanhisar	11
Bayındır	23	Gökçeada	4	Manisa	28	Şakran	14
Bayramiç	8	Gölmarmara	3	Marmara	3	Şarköy	6
Beydağ	3	Gömeç	15	Menderes	1	Tarsus	8
Bilecik	1	Gönen	1	Menemen	4	Tire	17
Bodrum	22	Gördes	1	Mersin	2	Torbalı	22
Bozdoğan	11	Hatay	92*	Milas	77	Turgutlu	11
Buharkent	2	Havran	13	Mudanya	10	Ula	4
Burhaniye	15	İncirliova	4	Mut	17	Umurlu	6
Çanakkale	1	İzmit	42	Nazilli	10	Urfa	4
Çeşme	4	K.Maraş	7	Nizip	36	Urla	22
Çine	19	Karaburun	7	Orhangazi	15	Yatağan	12
Datça	7	Karacabey	1	Ortaca	1	Yenipazar	7
Didim	4	Karacasu	6	Osmaniye	13	TOPLAM 1325	
Dikili	7	Karaman	3	Ödemiş	24		

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı *6 Şubat öncesine ait rakam.

H. SEKTÖRDEN ALINAN TALEPLER

Zeytincilik sektöründe faaliyet gösteren üreticiler, firmalar, ticaret oda ve borsaları, araştırmacılar ve akademisyenlerle yapılan görüşmeler ve sektörel değerlendirme toplantıları sonucunda Genel Müdürlüğümüzün derlediği sektörün sorunları ve taleplerine ilişkin ana başlıklar şöyledir:

- Ülkemizin zeytin gen kaynaklarına sahip çıkılması ve fidan ithalatının yasaklanması,

- Taklit ve tağşişin önlenmesi için ürünlerin tarladan sofraya ürün izlenebilirliğini sağlamak üzere Ürün Doğrulama ve Takip Sistemi (ÜDTS) yazılımının güncellenmesi ve uygulanması,
- Ülkemizin ambalajlı ve markalı zeytinyağı ihracatının artırılması ve istikrarlı bir ihracat yapısı kazanılması ve AB ülkeleri ile rekabet edebilirlik için markalı ve ambalajlı zeytinyağı ihracatına teşvik sağlanması ve Türk zeytinyağı imajı oluşturulmasına yönelik tanıtım çalışmalarının desteklenmesi,
- Ülkemizde düşük seyreden ve bölgesel alışkanlıklara bağlı olan zeytinyağı tüketimini artıracak, zeytinyağının faydalarına dair bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
- 29 Ocak 2017 tarihinde yayınlanan ve 01.01.2020 tarihinde zorunlu uygulamaya giren “Türk Gıda Kodeksi Etiketleme ve Tüketicileri Bilgilendirme Yönetmeliği” ve “Sağlık Beyanları Yönetmeliği” kapsamında zeytin ve zeytinyağına ilişkin sağlık beyanı yasağının kaldırılması,
- Zeytinyağında gerek üreticileri gerekse tüketicileri mağdur eden en büyük sorunların başında tağşiş uygulamalarının önüne geçmek için piyasa düzenlemelerinin yapılması ve kamu denetimlerinin artırılması,
- Paketleme tesislerinin kurulması ve zeytinyağı üretiminin ihracata yönelik olması için destek modellerinin sağlanması ve “Kaliteli Türk Zeytin ve Zeytinyağı” konsepti ile devlet tarafından hedef pazarlarda etkili tanıtım faaliyetlerinin başlatılması,
- Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde AB tarafından ülkemize tanınan gümrük vergisiz zeytinyağı ihracatının yıllık 100 ton düzeyinden ülkemiz rakiplerinde ilk sırada yer alan Tunus’un kotasına yaklaştırılarak 30 bin tona çıkarılması.

4. ULUSLARARASI ZEYTİN KONSEYİ FAALİYETLERİ

Uluslararası Zeytin Konseyi, zeytinyağı ve sofralık zeytin konularında faaliyet gösteren hükümetler arası tek uluslararası örgüttür. 1956 yılında Uluslararası Zeytinyağı Anlaşması'nın kabulü ile temeli atılan örgüt, 1959 yılında Birleşmiş Milletler'in himayesinde İspanya'nın Madrid ketinde Uluslararası Zeytinyağı Konseyi ismiyle kurulmuştur. UZK'nın kurucu anlaşması geçerlilik sürelerinin dolması nedeniyle 1963, 1979, 1986, 1993, 2005 ve 2015 yıllarında yenilenmiştir. Hâlihazırda yürürlükte olan 2015 Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşmasının süresiz olarak uzatılarak üye ülkelerden değişiklik talebi gelmedikçe geçerliliğini koruyarak düzenli yenileme çalışmalarından kaynaklanacak bürokratik ve finansal külfete girilmemesi amaçlanmıştır. Söz konusu Anlaşma metni değişikliği çalışmaları tamamlanmıştır.

UZK'nın kurucu üyeleri İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Fransa, Birleşik Krallık ve Belçika'dır. Ülkemiz UZK'ya 1963 yılında üye olmuş, 1998'de siyasi nedenlerle üyelikten ayrılmış ve 2010 tarihinde yeniden üye olmuştur. Mevcut dönemde ise UZK'nın 21 üyesi şöyledir: Türkiye, AB, Arjantin, Cezayir, Fas, Filistin, Karadağ, Mısır, İran, İsrail, Lübnan, Libya, Ürdün, Tunus, Uruguay, Arnavutluk, Gürcistan, Özbekistan, Suudi Arabistan, Bosna Hersek ve Azerbaycan'dır.

2015 Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşması'nın 3. maddesi uyarınca faaliyetlerini Üyeler Konseyi ve İcra Sekreteryasından oluşan ikili bir yapı ile yürütmektedir. Üyeler Konseyi UZK'ya üye ülkelerin delegasyonlarından oluşmaktayken; Madrid'de bulunan İcra Sekreteryası, Başkan, İcra Direktörü ve Direktör Yardımcılarından oluşmaktadır. Teknik konular komiteler aracılığıyla görüşülerek Üyeler Konseyi'nin onayına sunulmaktadır.

Ülkemiz, 2023 yılı katkı paylarına göre UZK'da Avrupa Birliği ve Tunus'dan sonra en büyük iştirakçidir. Bu durum ülkemizde zeytincilik sektörüne verilen önem ve sektörün ülkemiz tarım ürünleri içindeki yeri ile uyumludur. Bu kapsamda UZK ile iş birliğinin artırılmasının hem sektörün bu ortaklıktan maksimum düzeyde yararlanmasına hem de örgüt içinde ülkemizin daha aktif rol almasına yol açacağı değerlendirilmektedir.

Konsey, Anlaşmanın hükümlerinin tatbik edilmesi amacıyla şu görevleri yerine getirmektedir:

Standardizasyon ve araştırmaya ilişkin olarak:

- Zeytinyağı, zeytin pirina yağı ve sofralık zeytinin fiziki-kimyasal ve duyuşal özelliklerine ilişkin ticaretteki engelleri ortadan kaldırmak için, ulusal ve uluslararası mevzuatta yeknesaklığı sağlamak,
- Aşağıdakilere icaz veren uluslararası standartların bir araya toplanması maksadıyla, zeytin ürünlerinin bileşimi ve kalite özelliklerine dair bilgilere katkıda bulunmak üzere fiziki-kimyasal ve duyuşal test alanındaki faaliyetleri yürütmek;
 - Ürün kalitesi kontrolü,
 - Uluslararası ticaret ve bunun geliştirilmesi,
 - Tüketici haklarının korunması,
 - Hileli ve yanıltıcı uygulamalar ile tağşişin önlenmesi,
- Zeytin ve zeytinyağı alanında, uluslararası bilimsel topluluk için Konseyin rolünü güçlendirmek,
- Beslenme değerleri ile sofralık zeytin ve zeytinyağının diğer kendilerine özgün niteliklerine ilişkin çalışma ve araştırmaları koordine etmek,
- Uluslararası ticarete bilgi alışverişinin kolaylaştırılmasını sağlamak.

Zeytin yetiştiriciliği, zeytinyağı teknolojisi ve teknik iş birliğine ilişkin olarak:

- Ulusal veya uluslararası, kamu veya özel kurum/kuruluşlarla iş birliğini destekleyerek, zeytincilik sektöründe teknik iş birliği ile araştırma ve geliştirmeyi teşvik etmek;
- Zeytin ağaçlarının genetik kaynaklarının belirlenmesi, muhafaza edilmesi ve kullanılması için faaliyetler yürütmek;
- Bilhassa çevrenin korunması ve sürdürülebilir üretimin teşvik edilmesini, bütünleşmiş ve sürdürülebilir kalkınmayı temin etmek maksadıyla zeytin yetiştiriciliği ile çevre arasındaki etkileşim hakkında çalışmalar yapmak;
- Uluslararası, bölgesel ve ulusal faaliyetler düzenleyerek zeytin sektörü ile bağlantılı alanlarda eğitim faaliyetleri aracılığıyla teknoloji transferini teşvik etmek;
- Bir üyenin taraf olabileceği uluslararası anlaşmalara uygun olarak zeytin yetiştiriciliğinde coğrafik işaretlerin korunmasını teşvik etmek;
- Zeytin yetiştiriciliği ile ilgili bitki sağlığı alanında bilgi ve deneyim alışverişini teşvik etmek.

Zeytin ürünlerinin tanıtımı, bilgi paylaşımı ve zeytin ekonomisine ilişkin olarak:

- Zeytin ağacı ve zeytin ürünleri konusunda bir dünya dokümantasyon merkezi ve sektördeki tüm işletmeciler için bir buluşma noktası olarak Konsey'in rolünü güçlendirmek;
- Zeytin ürünlerinin tüketimini, Uluslararası Zeytin Konseyi'nin ticaret standartlarına ilişkin bilgilerinin ve zeytinyağı ile sofralık zeytinin uluslararası ticaretinin geliştirilmesini teşvik etmek;
- Tüketici bilgilerini arttırmak amacıyla, zeytin ve zeytinyağının besleyici, sağlıksal ve diğer nitelikleri hakkındaki kapsamlı bilimsel bilgilerin paylaşımını teşvik edici bölgesel ve uluslararası faaliyetleri desteklemek;
- Zeytinyağı, zeytin pirina yağı ve sofralık zeytine ilişkin dünya bilançolarını incelemek, çalışmalar üstlenmek ve uygun tedbirler önermek;
- Zeytinyağı ve sofralık zeytin ile ilgili ekonomik bilgileri ve analizleri duyurmak ve zeytin ürünleri pazarlarının daha düzenli şekilde faaliyet göstermesini temin edici göstergeleri üyelerine sağlamak;
- Zeytin yetiştiriciliği ile bağlantılı araştırma ve geliştirme programlarının neticelerini kullanmak, duyurmak ve üretim verimliliğini arttırmak maksadıyla bunların uygulanabilirliğini incelemek.

Ülkemizin ithalat, ihracat ve üretim performanslarına göre belirlenen en etkili üç üyeden biri konumunda bulunduğu Konsey'in eğitim ve uzman toplantılarına ülkemiz temsilcilerinin katılımı sağlanarak güncel gelişmelerin takip edilmesi, sektörün kapasitesinin geliştirilerek uluslararası standartlara sahip olunması ve zeytinyağı ve sofralık zeytin uluslararası ticaret standartlarının ülkemiz menfaatleri doğrultusunda şekillendirilmesi sağlanmaktadır. Konsey'e yeniden üye olduğumuz 21 Şubat 2010 tarihinden itibaren Delegasyon Başkanlığımızca yürütülen çalışmalar sonucunda edinilen bazı önemli kazanımlar şu şekildedir:

- 27 Haziran – 1 Temmuz 2011 tarihleri arasında Üyeler Konseyi 17. Olağanüstü Oturumu Türk Delegasyon Başkanlığı tarafından İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı ile ülkemizin zeytincilik sektörünün diğer üye ülkelere tanıtımının yapılması sağlanmıştır.

- Zeytinde Genetik Kaynakların Korunması, Tanımlanması, Toplanması ve Kullanımı Projesi (RESGEN), UZK tarafından sağlanan hibe ile Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü tarafından uygulanmış ve tamamlanmıştır.
- Amacı dünyadaki zeytin gen kaynaklarını koruma altına almak, zeytinciliğin gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlamak ve değişen iklim ve çevre koşullarına daha uygun çeşitleri geliştirilebilmek olan Dünya Zeytin Koleksiyonunun üçüncüsüne ülkemizin ev sahipliği yapması sağlanmıştır. İlki 1970 yılında İspanya’da, ikincisi 2002 yılında Fas’ta kurulan ve tüm dünyadaki zeytin türlerinin genetik kaynaklarının bir arada toplanması açısından önem teşkil eden Dünya Zeytin Koleksiyonu ülkemizde İzmir-Kemalpaşa’da kurulmuştur.
- 2012 yılında Türkiye’ye medya turu düzenlenmiş, söz konusu organizasyona Brezilya, Kanada, Çin, Japonya ve ABD’den basın mensupları katılmış olup, Türkiye’nin zeytincilik sektörü özellikle ithalatçı ülkeler başta olmak üzere tüm dünyaya tanıtılmıştır. UZK tarafından Japonya’da yapılan tanıtım kampanyası ile ülkemize ait ürünlerin Uzakdoğu pazarından daha büyük pay almaya başlamıştır.
- Dünya zeytin sektörünün yaklaşık %95’ini temsil eden UZK resmi yayını olan ve Arapça, İspanyolca, Fransızca, İtalyanca ve İngilizce olarak yayınlanan *Olivae Dergisi*’nin Kasım 2016 sayısı Türkiye özel sayısı olarak yayınlanmıştır. İlk kez bir sayısı üye ülkelerden birine tamamıyla ayrılan derginin lansmanı İspanya Büyükelçiliğimizden temsilcilerimizin de katılımı ile yapılmıştır.
- UZK’nın, üye ülkelerinin teknik alanda bilgi ve kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla düzenlediği çeşitli kurs, seminer ve eğitimlere ülkemiz adına farklı kurumlardan her yıl yaklaşık 15 kişi katılım sağlamıştır. Mevcut durumda katılımcı sayısı yaklaşık 90 kişiye ulaşmıştır. Her katılımcı aldığı eğitimi kendi kurumunda ve panel vb. platformlarda diğer uzmanlara aktarmak suretiyle bilginin yayılmasına hizmet etmektedir.
- 2011-2023 yılları arasında, ülkemiz adına 20 proje başvurusuna yönelik olarak UZK tarafından hibe verilmiş olup ayrıca UZK bütçesinden çeşitli program ve çalışmalara da ayrıca destek sağlanmıştır. Bu kapsamda çıktılarımızın artırılması için faaliyetlerimiz güncellenerek devam etmektedir.
- Zeytincilik sektörünün en önemli kalite yarışması olan Mario Solinas kalite yarışmasının 9 kişilik uluslararası jürisinde ülkemiz adına iki temsilcimizin görev alması sağlanmıştır.
- UZK tarafından her yıl düzenlenen eğitim programı kapsamında İspanya Jaén Üniversitesi’nde üç ay süreyle düzenlenen “Uluslararası Zeytinyağı Organoleptik Değerlendirmesi Uzmanlık Kursu”na ülkemiz adına her yıl en az 2 kişi katılım sağlamıştır. Alınan bu eğitimlerin sonucunda uzmanlarımız ülkemizde bir araya gelerek tadım panellerinin oluşturulması ile sektörün kalitesi artırmaktadır. 2011-2024 yılları arasında Ülkemizden 24 temsilci bu eğitimi almıştır.
- 2 yılda bir 4 kişiye verilen Cordoba Üniversitesi’ndeki master eğitimine başvuruların olduğu her dönemde 1 öğrenci ülkemizden gönderilmektedir.
- 2024 yılında UZK tarafından sağlanan bir diğer burs olan “Zeytin Sektöründe Yan Ürünlerin Sürdürülebilir Şekilde Değerlendirilmesi ve Atıkların En Aza İndirilmesi” Semineri başvuruları kapsamında ülkemizden 5 aday söz konusu bursa hak kazanmıştır.
- Konseye üyeliğimiz kapsamında laboratuvarlarımız UZK tarafından tanınarak uluslararası düzeyde faaliyet gösterme imkânı elde etmektedirler. 2011 yılında UZK

akreditasyonuna sahip Fiziki-Kimyasal analiz laboratuvarı sayımız 3 iken bu sayı 2024 itibariyle 17'ye çıkmıştır. Duyusal analiz laboratuvarlarında ise bu rakam bir önceki yıla oranla %50 artarak 2024-2025 dönemi için 12 olmuştur.

- 2016 yılı Mart ayında gerçekleştirilen seçimler neticesinde, ülkemizin adayı UZK'nın idari kısımdan sorumlu İcra Direktör Yardımcısı seçilmişken; 2023 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen yeni dönem seçimleri neticesinde üye ülke temsilcilerince aynı pozisyona yine ülkemizin adayı uygun görülmüştür. 2024-2028 döneminde idari işlerden sorumlu UZK İcra Direktör Yardımcısı Türkiye'dendir.
- UZK'nın "Dünya Zeytin Günü"ne özel 2016 yılından itibaren yayınladığı hibe başvurularına Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) ve İzmir Ticaret Borsası gibi kuruluşlar başvurularında bulunmaktadır. Başvuran projelerin UZK tarafından kabul edilmelerine müteakip "Dünya Zeytin Günü" Türkiye'de 2016, 2017, 2018, 2022 yıllarında İzmir'de çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır. Zeytin ve zeytinyağının ülke içi tanıtımı için faydalı olan bu aktiviteler, önümüzdeki yıllarda da UZK tarafından desteklenecektir. Yine 2024 yılında İzmir Ticaret Borsası zeytinyağı tadım etkinliği düzenlenmesi projesi kapsamında da UZK'dan hibe desteği almıştır.
- Önceki yıllarda her yıl UZK tarafından Madrid'de düzenlenen "Zeytinyağı Duyusal Analiz Panel Liderliği Eğitimi 2021 yılında, ilk kez İzmir'de düzenlenmiştir. 64 bin Avro bütçeli bu eğitim faaliyeti, ülkemiz zeytinyağı kalitesinin artırılması ve dünyanın farklı ülkelerinden gelen tadım paneli liderleri vasıtasıyla ülkemiz zeytinyağlarının dünyaya tanıtılması adına önemli bir adımdır.
- 7-10 Haziran 2022 tarihinde Ürdün'de gerçekleşen 115. Üyeler Konseyi'nde ülkemiz zeytincilik sektörü ve ihracatı için önemli olan UZK standartlarında yer alan, sektörümüze rakip ülkelerin ihracatına katkı sağlarken ülkemiz zeytinyağı ihracat payını düşüren "ordinary" zeytinyağı tanımının kaldırılması kararı alınmıştır.
- 27 Haziran-1 Temmuz 2022 tarihleri arasında İzmir Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsünde, UZK tarafından dünya zeytin kataloğuna eklenecek olan genetik onaylı zeytin çeşitlerinin standardizasyonu konusunda çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştaya, Tarım ve Orman Bakanlığı ev sahipliği yaparken, UZK ağında yer alan 24 gen bankasından katılımcılar, sektörün temsilcileri, UZK temsilcileri ve akademisyenler katılmıştır. Katalogda bulunmayan ülkemize ait 6 çeşidin de dünya zeytin kataloğuna eklenmesi konusunda görüşmeler tamamlanmış ve moleküler düzeyde çalışmalara geçilmiştir.
- Edremit Ticaret Odası Laboratuvarının (ETOLAB) UZK standartlarını yakalaması ve duyusal analizde UZK akreditasyonuna sahip laboratuvarlarımız kapsamına girmesi amacıyla tamamı UZK'dan alınan eğitim desteği sonucunda Aralık 2023'de uluslararası standartlarda zeytinyağı tadım eğitimi düzenlenmiştir. ETOLAB 2023-2024 dönemi akreditasyon süreci için deneme numuneleri almaya hak kazanmıştır.
- Ülkemizdeki tüketicilerin, zeytinyağı ve diğer yağlara ilişkin tüketim davranışlarını ve alışkanlıklarını araştıran Tüketici Davranışları Araştırması 2023 yılında UZK tarafından tamamlanmış ve coğrafi ve kültürel yakınlığımız bulunan Türk Cumhuriyetlerinin tüketici davranışlarının tespitinin de ülkemiz ihracatına fayda sağlayacağı düşüncesi ile Türk Cumhuriyetlerinde Tüketici Davranışları Araştırması yapılması talebimiz kabul edilmiştir. Bu çalışmanın 2024 yılında tamamlanarak sunulması beklenmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Üretimi ve ticareti Akdeniz havzasında yoğunlaşan zeytin sektörü küresel tarım ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Dünya çapında yıllık yaklaşık 6 bin ton üretime konu olan sofralık zeytin ve zeytinyağı İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Tunus gibi önde gelen üretici ülkelerin ticaretlerinde geleneksel tarım ve gıda ürünleri olarak yer almaktadır. Bu ülkeler aynı zamanda artan küresel talebi karşılamak için hem sofralık zeytin hem de zeytinyağının istikrarlı bir şekilde tedarik edilmesini sağlayan kilit ihracatçılardır.

Ülkemiz, zeytin yetiştiriciliğine ayrılmış yaklaşık 900 bin hektarlık alanıyla dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticileri arasında yer almaktadır. Ülkemiz gerek zeytinyağı gerekse sofralık zeytin üretiminde kendi kendine yetebilen ve dış ticarete önde gelen ülkelerdendir. Günümüzde tüm tarım ürünlerini üretimini ve ormanlık alanları olumsuz etkileyen iklim değişikliği zeytin sektörünü de yıpratmakta ve İspanya, İtalya gibi önde gelen zeytin üreticisi ülkelerin üretimlerinde dalgalanmalara neden olmaktadır. Ülkemiz bahsi geçen ülkelere kıyasla son dönemlerde bu olumsuz koşullardan daha az etkilenmiş olsa da riskli bir konumda bulunduğu bir gerçektir.

Özellikle son yıllarda gerek iletişimin artması gerekse de UZK ve FAO gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları ile zeytinyağının insan sağlığına olumlu etkileri konusunda farkındalık artışı yaşanmıştır. Artan bu bilinç, tüketimi geleneksel olarak üretici ülkeler tarafından yapılan zeytinyağının dünya ticaretini artırmıştır. Özellikle ABD, Japonya ve Çin gibi yüksek ve üst-orta gelir grubunda bulunan ve üretici olmayan ülkelerle yapılan dış ticaret üretici ülkeler için giderek karlılığını artırmaktadır.

Zeytin sektöründe standardizasyonu, yeknesak bir mevzuatı, zeytin ve ürünlerinin tüketimini artırmayı, üretici ülkelerin iş birliği ile dünya zeytin sektöründe kalite ve verimi artırmayı, kapasite artırımı çalışmaları yapmayı ve ithalatçı ülkeler ile ihracatçı ülkeleri aynı platformda buluşturmayı hedefleyen UZK'da ülkemiz en etkili ilk üç ülkeden biridir. Bu kapsamda ülkemizin zeytin sektöründe kaliteyi ve verimi yükseltmek ve dış pazarlarımızı artırmak amacıyla daha aktif rol almayı hedeflediğimiz bir uluslararası kuruluş olan UZK ile iş birliği faaliyetlerimiz her geçen gün artmaktadır. Özellikle sektörün iklim değişikliğini olumsuz koşullarından korumak için hayata geçirmemiz gereken çalışmalarda UZK'nın teknik desteği ve üye ülkelerinin tecrübeleri ülkemiz sektörü için değerlidir.

Zeytin sektörü küresel ticarete ve gıda güvenliğine önemli bir katkı sağlamaya devam etmesinin yanı sıra sağladığı avantajlar ile iklim değişikliğine karşı savaşımızda da tüm ülkelerin önemli araçlarından biridir. Ülkemizin dünya zeytin sektöründeki önemli rolünün devamının sağlanması, üretiminin desteklenerek büyümesi ve ihracat pazarlarımızın genişlemesi ile ekonomimize daha fazla katkı sağlayacak potansiyele sahip olacağı göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

6. KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Diplomatik Servisi
- Avrupa Komisyonu
- Dünya Bankası Veri Tabanı
- Ege İhracatçı Birlikleri
- EUR-Lex
- FAO Veritabanı
- İzmir Ticaret Borsası
- Marmarabirlik
- Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
- Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
- Tarış Zeytin ve Zeytinyağı Birliği
- Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü
- Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü
- Tunus Tarım Bakanlığı Zeytinyağı Ulusal Ofisi
- TÜİK İstatistik Veri Portalı
- Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi
- Uluslararası Zeytin Konseyi
- United Nations Comtrade Veritabanı